

Slovenskim pisateljem in bralcem.

Večkrat mi je bilo v mislih, da bi se v domači besedi pogovoril z bralci našega lista o nekaterih važnih stvareh. Na platnicah se gibljem z večjo prostostjo, kakor na notranjih listih; saj so platnice v pravem pomenu le »po vrh«, zato me ne more in ne smé nihče ob soditi zaradi njih porabe. Zato smem prav iz srca govoriti in kramljati, ne da bi se bal zamere. O, zamera! Ne veste, kako se je bojé izdajatelj in uredniki! In ne bali bi se je, ako bi ne bila tako strašna in grozna stvar. Pa važna, važna! Narodnjak si naroči list in si — vsaj tihoma, celó nehoté — tako-le misli: »List sem plačal, pošteno plačal. Sedaj pa hočem, da se za-me tako piše, kakor meni ugaja. Da, tako hočem, saj sem plačal! Ako ne bode pisal, pa ne bodem plačal več.« In zamera se plazi okrog naročnika, kakor hudoben duh, recimo, kakor sitna muha, plazi tako dolgo, da ga piči. »Da, že zbada, že nagaja...« In kdo vé, koliko razlogov, koliko izpodtikljejev najde zamera, da se polasti bralca, spravi ga v nevoljo in mu list omrzi! Prav to je nekak meč, ki visi nad časopisom in mu vedno žuga. Zlasti urednik mora biti neustrašen, da se celó zamere ne boji, kadar namerava pisati po pravici in resnici.

Urednik tega lista ima iz štirih let, odkar dela za ta list, obilo izkušnje, bridke in vesele, prve več nego druge. Zamere je bilo mnogo na desno in levo in tudi sedaj mu njegov list nakopuje tu pa tam zamero. A kaj naj stori? Naj se ogiblje zamere? Naj se laska, naj vedno le hvali? Naj se le trudi, da bi se prikupil, tako ali drugače?

Ako bodem kdaj pisal spomine iz svojega življenja, prišlo bode marsikaj na dan, nad čimer se bodo čudili bralci. Bode-li brez zamere, ne vem. Ko bi pisal dandanes o uredniškem poslovanju, mislim, bilo bi še kaj več ko zamera na mnogih straneh. No, bodisi,

da ne bode vsakomur ljubo, kar nameravam povedati na tem mestu, vendar zamere se ne bojim preveč. Morebiti bodem prav s tem kramljanjem pripomogel, da se Slovenci odvadimo zameriti, kar žal le preveč znamo in le prevečkrat ponavljamo.

Da nastane knjiga ali časopis, treba je pisalca ali pisatelja; kadar je knjiga zagledala beli dan, želi ji pisatelj bralcev. Kaj je knjiga brez bralcev! Obema bi nekatere stvari rad povedal, pisatelju najprej, potem bralcu, in upam, da niti našemu listu, niti naročnikom ne bode v škodo, ako bodo vsaj nekoliko obveljale te skromne misli in želje.

O prvem bi se dalo povedati veliko. Pisateljstvo se je dandanes neizmerno pomnožilo in je vse drugačno, kakor nam pripoveduje zgodovina o nekdanjih časih. Nekdaj je bilo pisateljstvo mnogo redkeje, nego je dandanes; pisatelj je bilo le malo. Bilo je tudi znanje med ljudmi manj razširjeno; manj so znali pisati, manj jih je znalo brati. Zato se je zdelo ljudem pisateljstvo neko nenavadno, vzvišeno delovanje; o tem delovanju so sodili vse drugače, kakor o vsakdanjih stvareh. Knjiga je bila nekdanj draga in dragocena stvar. Ljudje so imeli vsako knjigo za posebnost, za imenitno blago, katero so nosili po rokah z nekim svetim strahom. Zdi se, to je bilo tako, kakor se je godilo meni v mladosti. Narejal sem mline, stope, veternice, ključé in druge reči, kakoršne sem videl pri odraslih, in takih stvari nisem cenil, češ, to tudi jaz znam; a knjiga, — to je bilo pa kaj drugega! Ogledoval in občudoval sem jo, bila mi je častita stvar vedno, in — še dandanes mi je.

Žal, da ni dandanes med ljudmi več tega spoštovanja do knjige. Ne motim se pa, ko pravim: Knjige ne spoštujejo, ker pisatelji ne spoštujejo pisateljstva, ker imajo pisateljstvo za navadni posel in ga zato tudi oprav-

ljajo kot navadno stvar. Spoštuj samega sebe, spoštuj svoje delo in spoštovali je bodo drugi!

Naj me ima tudi marsikdo za prenapetega sanjača, a ne bojim se očitno povedati: Pisateljstvo mi je svet posel, najvažnejše delo, ker se ozira na sedanji in prihodnji čas, delo, o katerem bode treba pred sodnikom mnogo natančneje odgovarjati, nego li o drugih rečeh. Kajpada se mi zdi tako pisateljstvo tudi prekrasen, prelep in vzvišen posel, da mu razven propovedanja ni jednakega. Pisati — govoriti tisoč in tisoč bralcem, sedanjim in pri-

hodnjim, ali ni to izmed veličastnih stvari najveličastnejša?

In dandanes! Naj bi naredil na pismu komu naslov: »I. I. pisatelj«, skoro da bi ga razžalil. Cenijo pač kaj takega, kakor: posestnik, uradnik, učitelj, nadučitelj, doktor, profesor, nadzornik, ravnatelj, — ha. to kaj velja! A pisatelj? Pismonoša ali listar bi niti ne pljunil na pisatelja. Revše, ki nima nič drugega, kakor v žepu ubožstvo in med rokami suho pero — to vam je pisatelj. Gola istina je, da je dandanes po javnem mnenju samo pisatelj — prava ničla v naši družbi.

Stare maloruske noše: 1. Hetman. 2. Polkovnik. 3. Žlahtič.

In krivi so deloma pisalci sami. Onečastili so svoje delo, pustili so, da so nepoklicani poskuševalci pripravili v slabo ime pisanje za javnost, nekateri so zgrabili celó za pisateljstvo kot za poslednjo rešilno desko, in tako smo prišli do tu-le, kjer smo dandanes.

A kaj? Naj li bode pisateljstvo — dejal bi — samo za nekatere »privilegovane«, izjemne ljudi? Nikakor ne! Prav to je pridobil človeštvu novi čas, da se more in smé vsakdo oglasiti

javno. To je res pridobitev, res napredek. Senčna stran temu pa je, da jako mnogi pišejo, ki nimajo znanstij, ali pa pišejo za slabe namene ter pehajo pisateljstvo svojim strastem pod noge.

Jaz pravim: Naj le pišejo mnogi, toda naj se poprej pripravijo, v srcu in v glavi, v značaju in v znanstvu, naj pomislijo trezno in umno, kaj hočejo delati, potem še-le naj pišejo.

(Dalje.)

Naznanilo. Po poslednjem naznanilu o »Misijonskem Listu« je izreklá večina naročnikov željo, naj ostane »Dom in Svet« neizpremenjen. Za misijonska poročila se bode skrbelo od drugih strani, katerim nečemo poti zastavljati. Zatorej bode hodil naš list po svoji — dosedanji poti, pisal pa v obče poljudneje, nego doslej.

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Za pravo in uspešno delovanje na pisateljskem polju treba poklica in treba tudi toliko zmožnostij, da je pri vsakem narodu le majhno število res dobrih pisateljev. Mislim namreč take pisatelje, kateri narodu res koristijo, katerim ni pisateljevanje samo zabava, tudi ne golo kruhoborstvo, ampak pravo in čisto delovanje iz notranje, naravne potrebe. Pisatelj te vrste čuti v sebi nepremagljiv nagon, naj piše, naj naznanja svoje misli drugim. Toda ne čuti nagona tako, kakor čutijo oni, katere »srbé prsti« in ki hočejo na vsak način pisati, ampak piše, ker ima kaj pisati, ker vé in ker hoče to tudi drugim povedati. In to, kar vé, zdí se mu toliko imenitno, važno in potrebno, da ne more molčati; zdí se mu koristno, zdí se mu lepo, prijetno, dobro, in zato ga vabi ljubezen do ljudij, naj pové in razkaže to tudi drugim.

Tako si mislim pravo pisateljevanje in misel ta je brez dvoma prava.

Četudi bi se to razkladanje ne zdelo vsakemu bralcu umevno, vendar naj čita pazno še dalje, ker pravi nauk zanj še-le pride na vrsto.

Pravi pisatelj se razodeva najprej v tem, kar piše.

No, pisatelji knjig in knjižic, listov in listkov, ne zamerite! Ne morem drugače, kakor da Vam nekoliko potresem Vašo torbico in pogledam, kaj ponujate ljudem!

Poglejmo navaden časopis z raznimi članki in sestavki, dopisi in pregledi, listki in novicami: Koliko je res pravega zrna? Kolikokrat čitamo dopise, o katerih moramo reči: Ako bi človek tako govoril, dejali bi, da prazno slamo mlati ali otrobe meša! Koliko nepotrebnih besedij, koliko čisto praznih stavkov, v katerih ni samo nobene pametne misli, ampak sploh nobene misli. Zlasti nekateri 'listki' ali 'feuilletoni' se

odlikujejo po časopisih s takimi praznimi stavki in odstavki. In pisatelji te vrste celó mislijo, da je listek tem boljši, čim bolj je prazen, ali bolje, bedast. Naročnik pa naj tako zmes plača, naj čita, naj si možgane kvari in duha moti, pisatelju pa še hvalo poje? In koliko se dandanes takega piše! Umen bralec pa si pomagaj tako-le: Vprašaj se, ali bi govoril ti pred pametnimi ljudmi tako, kakor oni pisatelj piše. Če si moraš reči: »Tako bi ne govoril nikdar«, tedaj reci še: »Torej bi se veliko manj smelo kaj takega pisati, tiskati, prodajati«. Da, neslanostim in praznemu govoričenju sem odločen nasprotnik, in ko bi bili vsi bralci ali pisatelji mojih mislij, smišli bi tako pisateljevanje tako dolgo, da bi se moralo izgubiti iz knjig in časnikov. A povem naj bolj naravnost, kaj hočem reči: Predmet, o katerem pišeš, bodi važen, znamenit, ali vsaj pomenljiv in vreden, da zvé o njem več ljudij. Jaz menim, da se pregreši nad bralci oni, ki piše prazne neslanosti, menim, da se norčuje ž njimi in jih smeši. Ako bi prišel k meni v sobo žlobudrav človek, odpravil bi ga skozi vrata. Jednako treba žlobudrave pisalce odpraviti v koš. Kaj nam pomaga, če imamo skladovnice knjig, kaj pomaga slovstvo množiti, ako pa se množé same pleve in cunje, prah in blato! Kakor je med blagom in blagom velik razloček, tako je tudi med mislimi, idejami, spisi razloček. Ako že drugega ne storimo, vsaj izbirajmo pridno in pazimo, da nam ne uide nič praznega in nepotrebnega.

V tej stvari ne smem zamolčati neke posebne napake mladih ljudij, zlasti pesnikov začetnikov. Radi zlagajo pesmi, skrbno jih pišejo in še predno je katera spisana, mislijo, kateremu uredniku jo bodo poslali. In zibljejo se v zlatih sanjah, kako bode neki lepo, ko bodo

videli pesem natisnjeno. Pesmi zlagati in pesmi dajati v natisek, to se jim zdita neločljivi stvari. In vendar kolika zmota! Pesmi zlagati in jih lepo pisati v svoj zapisnik, to je hvalevredno delo, katero priporočam vsem mladeničem in našim zavednim Slovenkam, vsem, ki imajo vneto srce: a pesmi priobčevati — to je druga stvar, drugo delo, drug korak, pri katerem treba mnogo, mnogo pomisliti. In bodi si, da jih pošljejo radi uredništvu (kakor jih tudi urednik »Dom in Svet«-a dobiva mnogo, rad sprejema ter tudi rad čita), a da bi le tako nujno, tako trdo ne zahtevali, naj se natisnejo njih umotvori!

Ko bi veljalo to načelo v obče — vsaj kolikor možno, — koliko drugače bi bilo slovstvo! Imelo bi res dragoceno in veljavno vsebino, zlasti pa bi ne bilo v njem vseh onih slabih strani človeškega življenja, ki niso človeštvu v čast in korist.

Prava modrost človekova je v tem, da zna presoditi vrednost vsake stvari. Niso vse reči jednako dobre. Ali je pametno, izbirati si slabe, dobre pa zametati? Tudi narod si mora za svoje hotenje in delovanje izbirati dobrih predmetov. Čim umneje ravna, tem višja je njegova stopinja, tem boljši je narod sam.

Stare maloruske noše (Zaporožcev): 4. Sodnik. 5. Pisar. 6. Kozak-načelnik.

Ali ni slovstvu namen, da kaže narodu najboljše predmete in najlepše stvari, po katerih naj teži in hrepeni? Recimo, da bi v slovstvu odsevalo samo to, kar je v vsakdanjem življenju, nič

boljšega in nič višjega: ali more tako slovstvo pomagati narodu do napredka? Ali se more povspeti narod više, ako v slovstvu ne vidi nič višjega in boljšega, kakor je in ima sam? (Dalje.)

Listnica uredništva: G. K. v M. in drugi dop.: Oprostite, nismo mogli v tej številki zaradi prostora. V obče vidimo, da je sedanji obseg našega lista premajhen za one potrebe in zahteve, katerim naj bi ustrezal.

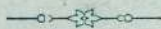
Nekaj ocen nam je zaostalo, a pridejo na vrsto čim najpreje.

Listnica upravnništva. Ako bi bil kdo dobil dva izvoda 1. štev., prosimo, naj vrne jeden izvod.

Novi naročniki še lahko pristopijo.

Dobita se še letnika 1889 za 2 gld. in 1891 za 3 gld.

Zunanje naročnike prosimo, naj se nikar ne oglašajo pri „Katoliški Bukvarni“ z naročili, ker s tem se stvar jako zarleče. — Prosimo, da bi naročniki reklamovali v 14 dneh, ako ni došla številka o pravem času; sicer se reklamacije zaradi podob v listu lahko zlorabijo in nam delajo škodo.

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Ko bi hotel še dalje pojasnjevati to misel (prim. platnice števil. 3.), moral bi ponavljati, kar sem povedal že drugodi. Zavračati bi zopet moral tiste, ki zahtevajo, naj se razodeva v knjigi sama gola istina ali samo to, kar je v resnici. A taki ne poznajo umetnosti niti zgodovinsko, niti modroslovno. Saj pravi že naša beseda, da izvira umetnost iz uma, ne pa iz gole prirode. A prav tako napačno bi tudi bilo, odtrgati umetnost od prirode, od življenja, od istine. Taka umetnost ni umetnost, ampak neumnost, izmišljotina. Ako se ravná slovstvo po tem načelu in se vedno tesno dotika ter oklepa življenja in prirode, hkrati pa teži po vzorih in se vpenja do one višine, katero dosežamo in spoznavamo samo z umom in ne s čutili, potem je slovstvo narodu luč, voditelj, tolažba, moč, ker oblažuje, povzdiguje, krepi ves narod; tako slovstvo je narodu šola, je porok srečne bodočnosti, pa tudi njegov ponos.

Pregovor pravi: »Corruptio optimi pessima«, t. j. najhujše se pokvari to, kar je najbolje. Res je tako. Dobra jed, dobra pijača, dobra žival, dober človek se navadno bolj skazi in pokvari, kakor druga reč, ki je srednje vrste. Tudi s slovstvom je taka. Slovstvo sploh je zares jako dobra, vzvišena in plemenita stvar. Toda, ako se skazi slovstvo, tedaj je njegov propad hujši, kakor drugih navadnih stvari. Zato pa je treba tako pazno gledati in skrbeti, da se narodu ne pokvari slovstvo. Slovstvo je narodu duša, ali — rekel bi — glava. Deloma tudi tukaj velja, kar pravi drug pregovor, da začne riba smrdeti pri glavi. Kadar začne smrdeti slovstvo, tedaj je to za narod jako slabo znamenje.

Kako pa se pokvari slovstvo? Pokvari se po vsebini in po obliki. Prva pokvara je mnogo hujša, nego druga.

Kadar se ponujajo narodu v slovstvu slabi nauki, slaba načela in slabi vzgledi, lahko se sklepa, da bode propadel. Tudi slaba oblika je znamenje, da peša moč pisateljeva, torej tudi narodova, vendar je slabost v obliki mnogo manj nevarna, nego v vsebini. Slaba oblika je sama na sebi znamenje slabega okusa, ne pa še pokvarjenosti, toda slaba vsebina je pokvarjenost sama, ne le znamenje pokvarjenosti.

Dobro vem, da niso vsi pisatelji in bralci teh mislij. Nekateri kriče samo: »Slovstvo, slovstvo!«, ne pomislijo pa, da potrebujemo le dobrega slovstva, ne takega, o katerem pravimo, »dobro je, da je le!« Drugi hočejo lepo obliko in se nič ne menijo za vsebino. Da so le lepi verzi, gladka beseda, pa jim je dovolj. Tretji hvalijo take, ki se ne brigajo v pisavi za nikake zakone, zlasti ne npravne. Čim bolj tepta pisatelj večni in nepremeljivi npravni zakon, tem bolj ga slavé kot borilca za slobodo. (Prav tako bi smeli hvaliti kot borilce za slobodo tiste, ki nastavljajo bombe in dinamit, da bi si priborili slobodo, naj umró tudi stotine nedolžnih ljudij). In kdo bi mogel vse povedati, kaj mislijo razni ljudje o slovstvu! A resnično je samo to, da ni slovstvo dobro in lepo, ako deluje zoper npravne zakone, ako pohujšuje, budi v bralcih strasti, zatira vzore, taji resnico in priporoča krive nauke. Bodi oblika takega spisa bliščeča kot zlato, gladka kot žamet in čista kot jutranja zora, ako je vsebina nasprotna npravnim zakonom, tedaj spis ni dober in ni lep.

Ker nečejo vsi tega pripoznati, zato je med raznimi pisatelji vedni boj o slovstvenih rečeh. Posebno zanimivo je, kako si pomagajo mnogi proti neugodnim ocenam, zlasti, kadar se je grajala vsebina. Tedaj imenujejo take

ocenjevalce »sovražnike slovstva in napredka«. Kajpada je to slaba tolažba in še slabša bramba. To bi bilo nekako tako-le, kakor če bi imenoval jaz koga »nasprotnika človeštva«, ker je slučajno moj nasprotnik. Nasprotnik slovstva in nasprotnik kakega spisa — to sta različni stvari, katerih le oni nečejo ločiti, ki imajo ali hudobno voljo, ali pa brljave dušne oči.

Dovolj sem govoril o vsebini. Čeprav mi je vsebina prva stvar v spisih, vendar ni jedina. Brez oblike ne more biti nobena vsebina, zato je tudi oblika bistvena. Tudi o tej treba katero

reči in sicer resnobno in odločno. Mnogokrat je vsebina neužitna zaradi slabe oblike, mnogokrat odurna; mnogo po vsebini dobrih spisov je brezuspešnih, ker si niso pridobili veljave zaradi slabe oblike. Kakor škodujejo mnogi pisatelji s tem, da zavijajo slabo vsebino v mamljivo obliko, tako škodujejo dobri stvari tudi oni pisatelji, ki zanemarjajo v spisih obliko.

Ko pravim: oblika spisov, ne mislim samo na slovniško obliko, na lepe verze, gladko prozo, umno zasukane stavke, ampak oblika mi je celotni način, s katerim se izražajo misli. Potem-

Stare maloruske noše: Plemenite ženske.

takem spada v obliko vse, v čemer se razodeva kaka misel. Ne govorim tukaj o drugi, kakor o sami pisateljski obliki in tudi o tej ne natančno, ampak le nekatere drobnosti nameravam povedati, ki bodo v prid pisateljem in čitateljem. (Dalje.)

Mednarodna glasbena in gledališka razstava se bode otvorila dné 7. maja t. l. na Dunaju. Namen ji je pokazati razvoj glasbe in gledališča od prvih početkov do naše dôle, ter posebnosti raznih narodov v teh strokah. — Obsegala bo torej razna godbena orodja od najstarejših časov do sedaj navadnih, in

kazala, kako so se razvile note in petje, kazala nam vse, kar je v zvezi s slavniimi skladatelji raznih časov in narodov; — predočevala nam bo nastanek in razvoj gledaliških predstav, črteže in oprave gledališč, dekoracije itd. Popolnjevali bodo razstavo koncerti, opere, baleti ter gledališke predstave, ki se bodo vršile v raznih jezikih; čule se bodo torej tudi na Dunaju razne slovanske skladbe. Predstavljale se bodo junija meseca opere čeških skladateljev v češkem jeziku. (Upamo, da bodedo mogli poročati natančneje.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Ko sem govoril poprej o vsebini, zdelo se je, da mi je oblika le postranska stvar. Naj povem zatorej poleg poprejšnjih razlogov še nekatere druge, iz katerih se razvidi važnost oblike.

Morebiti je dobra in resnična misel, ki jo imamo v glavi, a lepa je še-le potem, ko smo ji dali obliko. Vsebina sama za-se niti biti ne more, treba ji je oblike, kakor tudi oblika ne more biti sama za-se brez vsebine. Oblika se združi z vsebino tako tesno, da se spremeni tudi misel ali ideja sama, ako se spremeni njena oblika. Oblika naznanja, je-li vsebina važna, potrebna, znamenita, ali ne; oblika jo priporoča, ali ji pa škoduje; oblika lahko hvali vsebino, ali jo pa graja. Oblika dela vsebini pot do čitatelja, odpira pri čitatelju vrata uma in srca, pripravlja in vnema ga za vsebino, dela mu vsebino okusno in prijetno, ali pa narobe. Oblika stori tudi, da ostane vsebina spisa čitatelju lože in bolje v spominu in v srcu, da, v nekaterih ozirih je vsebina popolnoma odvisna od oblike, in sicer zato, ker je oblika vsakomu takoj očitna in vidna, vsebina pa se povzame še-le polagoma iz nje.

Iz tega je pač jasno, da je oblika v vsakem spisu res bistvena stvar, in da greši torej zoper bistveni red, kdor zanemarja obliko. Pojasnimo to z vzgledom! Duša je neumrljiva: ta misel, ta resnica je vsekako lepa vsebina za kak spis. A vsebini treba oblike. Recimo, da bi

jo obdeloval pesnik — kar bi se dalo storiti — obdeloval pa v suhih, slabih, mrtvih kiticah, v nerodnem jeziku: koga bi razveselila, koga bi prepričala taka pesem? Ali postavim, da bi kdo spisal modroslovno razpravo v trdem, po nemškem duhu prikrojenem jeziku, da bi bilo treba spis sproti prelagati še-le v nemščino, ko bi ga hotel umeti, in potem pri vsakem stavku misliti še četrť ure, kaj se je zljubilo pisatelju izreči: koliko materijalistov bi izpreobrnil tak spis? Ali bi ne dajal pisatelj svojemu predmetu samemu slabega spričevala, ali ne bi vsak čitatelj mislil slabo o trditvi, ki ima tako nerodne razloge ali zagovore?

Drug vzgled! Dva pisatelja pišeta povesti: prvi piše poštene in poučne stvari, katere bi lahko blažile srce in razširjale spoznanje, drugi pa nenravne in malovredne izmišljotine, ki dražijo čutnost, budé strasti in zatirajo plemenito mišljenje čitateljev. Toda prvi piše v dolgočasni obliki, njegovi junaki govoré več strani dolge govore o krepostih in njih vrednosti, jezik je vrhu tega nepiljen, pisava zastarela; a drugi zna pisati zanimivo, rabi dobre primere, laska se čitatelju, rad porabi nepričakovane skoke, dobro se mu podajo dovtipi — skratka, prijetno je, kadar čitaš njegove spise, ako tudi nisi zadovoljen z vsebino. Zato segajo kupovalci knjig po spisih poslednjega in ne prvega pisatelja.

(Dalje.)

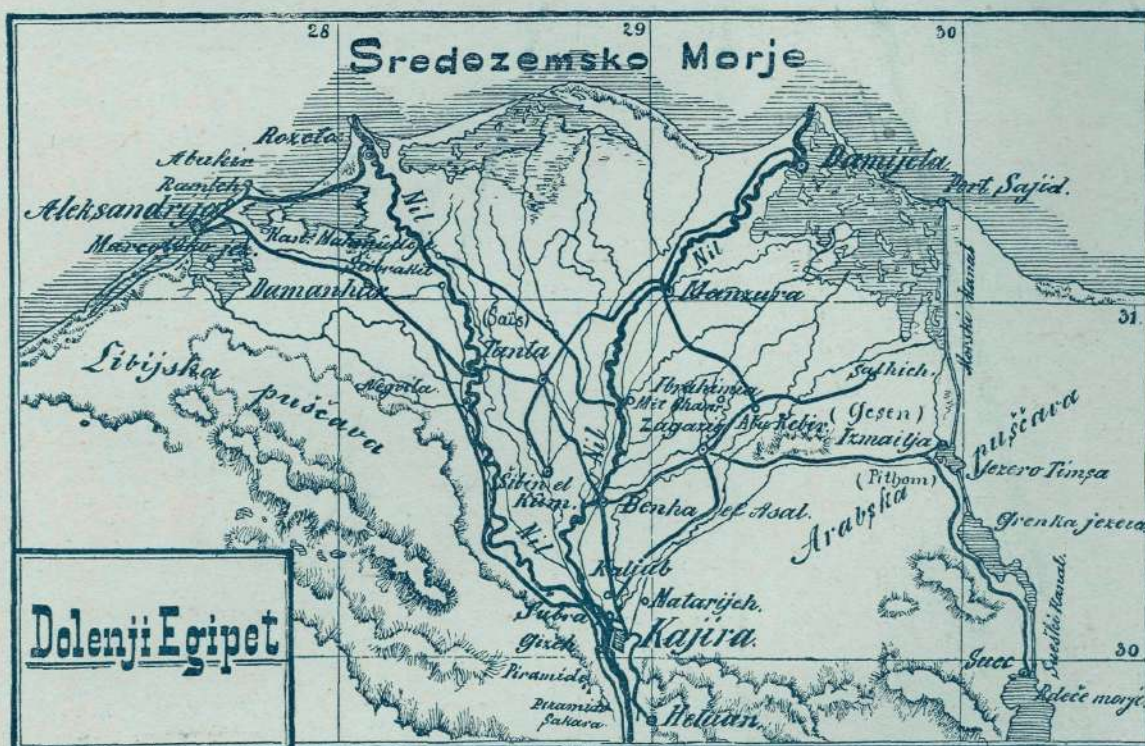
Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Jako me mika, da pojasnim še z drugačnimi vzgledi to, kar sem trdil. Stvar je sitna, a ne morem se ustavljati izkušnjava. Pri nas se še dokaj zavedamo, da je treba spisom lepe oblike, vendar še premalo.

Po pravici pravimo, da smo Slovenci v slovstvu poslednjih 40 do 50 let vrlo napredovali. Kako ubožni smo bili tedaj, ko so jele s težavo izhajati »Novice«!

Ko bi me pa vprašal prijatelj, ali je bil napredek večji v vsebini ali v obliki, odgovoril bi: V obliki. Zakaj velikih in znamenitih idej, važnih pridobitev na znanstvenem polju niso mogli podati slovtveniki, pač pa so izolikali obliko, da moramo strmeti. Nemci niso v sto letih napredovali v slovstveni obliki toliko, kolikor smo mi v 40 letih. Kakšna je bila oblika slovenskih spisov pred sto

leti, kakšna je bila še pred 30 leti, in kakšna je v dobrih spisih dandanašnji! Omenjam le jednega pisatelja. Čitatelji menda že vedó, da se modrosti gospoda Stritarja ne klanjam, in je ne cenim. Izpovem tudi naravnost svoje prepričanje, da je spravi med Slovence nekatere misli in nazore, katerih ne more potrditi jasno umovanje in kateri so pri nas napravili že nekoliko zmede. A kar je res, je res: Stritar je jako spreten, skoro dovršen v obliki, bodisi v pesniški, bodisi v nevezani besedi. Celó navadno misel zná izraziti lepo, fino, elegantno. Prav zato je imel nekđaj toliko veljavo med

nami, zato je imel čudovito moč do čitateljev, zlasti mladih. Veljave je mnogo izgubil, ko se je širilo spoznanje, da zaostaja v vsebini, da jo celó zajema iz drugih studencev; a njegova zasluga za lepo obliko je zapisana v našo zgodovino, in po pravici mu je nihče ne more kratiti. Stritar je učil pesnike pevati brez pesniških »sloboščin«, katere si dovoljujejo vsi narodi, on je učil pisati in govoriti v takem jeziku, kateri se spodobi za vsak »salon«, za vsako gospódo. kateri je preprost in vzvišen hkrati. Prav zato ga je mnogo pisateljev posnemalo bolj ali manj srečno. To je

tako očitno, da njegovih pridobitev ne more prezirati noben slovstvenik, ako neče nazadovati.

Ozrimo se na drug vzgled, na drugega pisatelja, ki je omenjenemu našemu bil v mnogih rečeh vzor: Francoz J. J. Rousseau. Koliko je dosegel, koliko moč je imel ta pisatelj v preteklem stoletju! Morebiti zaradi temeljitega dokazovanja? Ne; samo zaradi mične, čarobne oblike. — Jako je naš slovenski pesnik cenil nemškega Lessinga. Tudi ta ima posebno lepo pisavo v nevezani besedi, zato je potlačil z nepremagljivo močjo svoje nasprotnike in si pridobil v Nemcih klasično veljavo. — Naposled omenjam še jednega, kolikor toliko znanega pisatelja in modroslovca, Schopenhauerja. Da se je njegovo modroslovje v korenini, v deblu, v vejah in v gnilih sadovih pokazalo kot čisto napačno, da je neresnično in kvarljivo, to se dokaže kmalu. A vendar ima ta čudak mnogo veljave — zaradi lahke oblike, zaradi zanimivosti njegovih spisov.

Ne samo naravno je, da se tako godi, ampak tudi prav poučno. Kdor se hoče bojevati z nasprotnikom, rabi naj jednako orožje, ali še boljše. Rabimo tudi za dobro in pravo vsebino lepo obliko in uspehi nas bodo poplačali za delo.

Lepa oblika ne pride kar sama ob sebi, marveč treba se je zanjo truditi; treba je misli primerjati, vaditi se, piliti, čistiti in likati. Kajpada to ni vsem pisateljem všeč, mnogi bi se radi kar v blesku lesketali brez truda. Pač je res, da imajo nekateri že prirojen dar za lepo obliko; ti čutijo in spoznavajo razloček med lepo in nelepo vnanjščino mnogo bolj, nego drugi, toda vaja in skrbno opazovanje pomore mnogo.

O Francozih pravimo po pravici, da imajo olikan jezik. Ne samo, da je oglašen po oblikah, marveč govorjenje sploh, izražanje, lahkotno gibanje — vse kaže, da umeva Francoz lepoto oblike in njeno vrednost. Pri rokah imam neko knjigo, ki pojasnjuje to francosko spretnost in gibčnost z vzgledi. Knjiga navaja nekaj vzgledov, kako so se nekateri manj olikani Francozi zagovarjali pred sodiščem. Neki vojak n. pr., ki je prebodel roko

svojega tovariša z bajonetom, bil je vprašan: »Zakaj ste tako nečloveški?« Vojak je odgovarjal: »Gospod polkovnik, kaj hočete! Vino, vreme, živci, — vse to mi nagaja, in potem je med mojimi tovariši dovolj takih, ki me dražijo. Vse to mi je že preveč . . .« Vojak, ki se je tako zagovarjal, bil je kmetovski sin, Bretanjec. Neki rokodelec iz pariškega predmestja je odgovarjal pred sodiščem mestnemu stražniku — tožniku tako-le: »Mestni stražnik, vi ste se motili! Nikar ne dostavljajmo več, nego je res! Vsak po svoji meri! Dobra mera, to je prav, pa ne več, ne manj! Rokodelec je miren, rokodelec je poštenjak, on je prijatelj reda, vlade in mestne straže, kadar mu ne dela krivice in ne priča po krivem zoper njega. Mestni stražnik, vi mi delate krivico. Gospodje sodniki, stvar je bila taka-le itd.« Zares, to je fino. Kako živahno, zanimivo, prikupljivo! In tako znajo Francozi, tako ljubijo Francozi lepo obliko v pismu in v besedi. Njih pisatelji so se trudili za lepo lice v spisih, s slovstvom se je olikal jezik, olikalo se je občevanje, in tako so Francozi mojstri v lepih oblikah. Kdor pozna vsaj deloma francoski jezik in francosko slovstvo, prepričal se je o tem. Dobra francoska knjiga mika čitatelja že po obliki, po eleganci, prijetnosti. Ni se mi treba nikomur laskati, niti našemu narodu samemu ne, saj mu resnica koristi več, nego nezaslužena hvala. A reči smemo in moramo, da ima Slovenec po rojstvu milo, prijazno, mirno nprav, in je torej jako občutljiv, kakor tudi sposoben za lepe oblike. Slovstvo bi ravnalo proti temu svojstvu, ko bi ne gojilo ličnosti in krasote v oblikah.

Zato se mi zdi neizmerno važno za naš narodni napredek, da se slovstveniki vseh vrst tega tudi zavedó, da se odrekó neolikanosti v pisavi, da se poprimejo onega medsebojnega občevanja, ki nam pridobiva čast pred svetom, da se ne grdijo z robotostjo in ne sramoté s surovostjo. Tudi olika je moč. Delajmo, da jo naš narod pridobi! Ako smo to storili, dali smo mu jedno podporo več za njegov obstanek.

(Dalje.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

„Zdravnik zdravi samega sebe!“ utegne nam kdo odgovarjati. V istini smo dobili in dobivamo tu pa tam dopise, ki nam izražajo nezadovoljnost zaradi naših zahtev, zaradi naših mislij o obliki. Pravijo, da ni pravično to, kar pišemo, in da z ostrostjo škodujemo slovstvu, ker jemljemo pisateljem veselje do pisanja. Najprej bi morali gledati, da bi bila naša pisava dobra in vzgledna, potem še-le bi smeli opominjati druge.

Gledé na take izjave bi radi prav mnogo povedali in mnogo nam je danes na srcu, kar bi radi spravili na te dve strani. A vsaj nekoliko moramo reči, da branimo sami sebe, pa tudi, da pojasnimo svoje prave nazore in težnje. Branimo se lahko že s tem, da rečemo: Ni vsaka stvar v listu urednikova misel, marveč pisatelji so najprej sami odgovorni za svoje nazore. Urednik ne more in ne smé toliko preminjati znanstvenih spisov, da bi izginila misel pisateljeva, ampak le toliko, da vlada v listu potrebna jednota.

Za svojo obrambo lahko tudi še rečemo, da v obliki naš list nikakor ne zaostaja za drugimi listi, marveč se trudi uredništvo s pisatelji vred za popolno obliko. In drznemo si imeti to zavest, da v obliki in pisavi nima list malo zaslug za naše slovstvo, ali vsaj to, da hodi po poti onih prednikov, ki so zmerno, pa stanovitno delali za lepo obliko našega slovstva. To so nam priznali veljavni možje, to nam je v tolažbo in ob jednom za vspodbudo. Vedno smo skrbeli, da je bil jezik čist in domač, preprost, da je bila pisava gladka in lahko umevna, da se ni žalila slovnica slovenska. Seveda nismo niti sami s seboj še zadovoljni in le prosimo svoje sotrudnike, naj podajajo svoje spise za list v čim najpopolnejši obliki.

Posebno ostro in tudi nekoliko neprijazno se nam je očitalo, da jako novotarimo v jeziku, da smo jezik — govorico prenarejali, da imamo stvari za nemčizne, ki niso, in da priporočamo besede ali izraze, ki niso po duhu slovenščine. Ne kaže, da bi natanko opisovali, kako in kdaj se nam je kaj

takega očitalo, tem bolje pa moramo razjasniti stvar samo.

Pri tem omenjamo z veseljem, da nihče ni tajil našega dobrega namena in našega resnega prizadevanja za lepo obliko, izpodtikali so se le ob posameznostih, ob besedah in izrazih, ob trditvah. Toda tudi tukaj, kolikor se nam zdi, brez vzroka. Treba, da se razumemo.

V znanstvu ni nobena reč tako malenkostna, da bi ne bila vredna pozornosti, da bi se ne smela obdelovati. Jezikoslovje veleva, da se razjasni in določi vsaka, tudi najmanjša oblika. In v znanstvu ne velja nobena osebna avtoriteta, ne velja dozdevanje, ne velja ljubezen do te in mržnja do one stvari, ampak samo dokaz. Zaradi tega smo bili vedno prijazni znanstvenemu jezikoslovnemu raziskovanju, v kolikor se opira na dokaze in razjasnjuje naš jezik; zaradi tega smo se takoj radi udali razlogom in se ravnali po dokazanih pravilih. N. pr. gledé na *l* konec besedij in oblik smo sicer želeli zaradi soglasja med pisavo in govorico, da bi se izgovarjal *l* prav kot *l*, toda iz natančnega premišljevanja o tej stvari smo se uverili, da razvoj jezika hoče, naj izgovarjamo *l* kot *w*. Naj bi si tudi Nемец želel, da bi rekali *Levte* namestu *Leute*, a jezik veleva, da govorimo samo po drugem načinu.

Vendar pa ne teži naš list v prvi vrsti po tem, da bi pojasnil in dognal take stvari v jezikoslovju, uredništvo samo si ne stavi za prvi namen, da bi se pulilo za vsak *j*, n. pr. „nagnen“ ali „nagnjen“, za vsak šumnik, za vsak *i* in *u* v mestniku itd., ampak še bolj se trudi za drugo stran v jezikovni obliki. Upamo sicer, da se tudi v teh manjših vprašanjih spominjamo vseh razlogov za in proti, kar so jih napisali jezikoslovci; zatrjujemo, da nam niso take stvari znane manj, kakor onim, ki nas hočejo včasih prijazno in neprijazno teh rečij učiti, toda — ne moremo si kaj — za najvažnejše stvari v našem jezikovnem vprašanju jih nikakor nimamo. Kakor povesodi, tako so tudi v jezikovni obliki nekatere stvari manj, nekatere bolj važne.

Za bolj važne se je treba bolj truditi, kakor za manj važne, ako hočemo dospeti do lepega jezika. Vsekako je za lepo pisavo v spisih važneje, da se trudi pisatelj za lepo skladnjo ali sintakso, kakor za skrajno natančnost v oblikoslovju. N. pr. boljši je stavek: »Pastir je zgubil čedo v gozdu«, kakor: »Pastir je čredo v gozdu izgubil.« Zakaj? Rajši odpustimo oni *r* in *i* v besedah, kakor pa nerodno, neslovensko stavo besedij. Zakaj 'čeda' se dá opravičiti in 'zgubiti' tudi; oboje umevamo lahko, in oboje se glasi lepo, prav lepo: a grdo je v slovenščini, če se deva glagol na konec stavka. In prav v tej stvari naj nam dovolé naši vrli jezičarji skromno opom-

bico. Nam se zdi, da naši učeni jezikoslovci jako dobro in temeljito obdelujejo glasoslovne in druge male stvari, a niso vselej tako srečni v skladnji. V spisih takih pisateljev, ki obravnavajo »visoko filologijo«, dobé se mnogokrat čisto nepravilno in nerodno narejeni stavki. Taki možje pazijo bistro, da je gumb tak in tak: ali se pa prilaga suknja telesu ali ne, na to se ne ozirajo. In prav to poudarjamo, prav na to opozarjamo slovničarje. Jezik razodeva človekove misli. Jezik kaže določno, resnično in lepo, kaj je v duši. Ako pišem 'nagnen' nam, 'nagnjen', ne preminjam misli, tudi lepo je prvo, kakor drugo: ako pa naredim okoren sta-

Stare maloruske noše: 16., 17. in 18. Maloruske ženske zunaj hiše.

vek, potisnil sem nogo v okoren čevelj, ki me žuli in ovira v hoji. Bodi! Lepulite, jezičarji, korenike, le obdelajte vse glasnike zapored; a ne zabite, kar je važnejše — skladnje! In v skladnji smemo tudi mi pisatelji nejezikoslovci katero reči, in prav zato govorimo tudi tukaj o tej stvari in razkladamo, kako in v katerem zmyslu se trudimo za lepo jezikovno obliko. Pa, ker je ta nauk jako imeniten, pisali bodemo še pozneje o tem; sedaj omenjamo nekaj drugega, kar so našemu listu tudi hudo zamerili in še zamerjajo.

Slovnica ne govori le o oblikah besedij in o skladnji, ampak tudi o besedo-

tvorju, t. j. o načinu, kako nareja jezik besede. Vrli naš gospod sotrudnik L. je v prejšnjem času odkrival nekatere besede in jih nekako izobčil, češ, vi niste slovenske, ampak tujke, »vi nimate pravice v slovenščini«. A pokazalo se je, da je bilo nekaterim čitateljem zanje hudo, ker so jim bile ljube, in zato so zamerili ne samo gospodu L.-u, ampak tudi listu našemu, češ, da tako oblastno in trdo ravna z onimi besedami. Res, zdelo se nam je, kakor bi bile one besede nekaterim prav prirasle na srce, tako jih je bolelo, kakor smo čuli.

(Dalje.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

A ne bodimo krivični! Morebiti so oni gospodje res mislili, da delamo jeziku veliko škodo, ker mu trgamo besedo za besedo. »Kaj nam pa še ostane, kaj bode še slovensko, ako delamo tako dalje!« Tako blizu se je čulo. Kdor prav loči, prav sodi, veli pregovor; tako ravnajmo tudi mi v tem vprašanju, ki je načelno in odločilno za mnoge besede in izraze.

Če preiskujemo, kakšne so naše besede, sestavljene in nesestavljene, kakšni so naši izrazi, in če jih primerjamo z drugimi jeziki, opazimo takoj v nekaterih podobnost, n. pr. z onimi nemškimi, ki pomenijo isto. »Podati se« je v navadni govorici isto, kar nemško »sich begeben«, to je: iti ali napötiti se kam. »Pogovoriti se« je nemški »sich besprechen.« Tu vidi vsakdo, da sta si besedi podobni. Kdo pa ne vé, da ima vsak jezik svojega duha, svojo posebnost, ali natoro, da tako rečem, in zato tudi svoje zakone? Kdo potem ne vé, da so imeli veljavnejši jeziki toliko moč do manj veljavnih, da so se ti ravnali po prvih, ako tudi je bilo to proti svojstvu njihovemu? Tako n. pr. je imel zaradi naših nesrečnih okoliščin nemški jezik toliko moč do slovenskega, da se je marsikaj nemškega na razne načine vtihotapilo v naš jezik. Tudi iz italijanščine smo sprejeli nekatere besede in izraze, svoje pa pozabili. Ob meji jezikovni se sprejme kaka beseda, potem pa gré vedno naprej. Res ni noben jezik brez tujk, a književni jezik jih ne smé rabiti, kakor le iz posebnih razlogov, ki so obče znani. Kako bi bil naš jezik res slovenski jezik, ko bi ne rabili slovenskih besedij in rekov? Jasno je ko beli dan, da mora biti književni jezik kot pravi, vzorni in čisti jezik narodov brez nepotrebnih tujk. Zato je pravično in potrebno, da se čisti jezik, da se odganjajo tuje besede in v tujem duhu narejene sestavljenke.

To bi se zgodilo prav lahko, da bi le vedeli, kaj je tuje, in kaj ni. No, velike težave ni v tej stvari sploh, le v

nekaterih slučajih je res težko dognati, kaj je domače in kaj je tuje. A tudi v težavnih slučajih si pomagamo, če pomislimo nekoliko, kaj je jezik in za kateri namen nam ga je dal Stvarnik. Jezik je duševno in organsko (telesno) delo, s katerim naznanjamo drugim svoje misli. Kjer ni mišljenja, ni jezika. Kdor hoče poznati bistvo in posebnosti jezika, spoznavati mora mišljenje. Namen jezika je potemtakem, da služi mišljenju in javljenju ali naznanjanju naših mislij. Jezik torej ni tako samostojen, da bi ga ne smeli soditi in obdelovati po drugih zakonih, kakor jezikovnih. Ker je jezik nekako oni tok, v katerem potekajo naše misli, zato prehajajo besede iz jezika v jezik. Kjer občujejo ljudje raznih jezikov, tam se hoče mešati jezik z jezikom, kakor tekočina s tekočino. In prav naravno je, da sprejme jezik tujko, kadar sprejmejo ljudje nov pojem ali spoznajo novo stvar, za katero niso imeli besede, n. pr. elektrika, magnet itd.

A idimo naprej! Ker je mišljenje vseh ljudij bistveno jednako in ima povsodi na zemlji iste zakone, zato je tudi v jezikih nekaj enakostij poleg razlik. Dalje so si jeziki sorodni, ker so si sorodna plemena. Indogermanski jeziki imajo jednakosti in podobnosti, ker so nekako iz jednega vira. Če je pa duh jednega jezika soroden duhu drugega jezika, umevamo, zakaj so si podobne vsaj nekatere besede, zakaj so po istem načinu narejeni izrazi. Zaradi tega pa ne smemo čistiti jezika v takih besedah in izrazih, ki so sicer podobni tujim besedam in izrazom, a so vendar prava in pristna naša last. Tako čiščenje bi bilo podobno ravnanju tistih zdravnikov, ki preveč puščajo bolniku in mu naposled odvzamejo vso kri, in ne samo izprijeno kri. Za vzgled bodita nam besedi: *Podati se* = sich begeben, in *obdati* = umgeben. Prva je tujka, ker ima med narodom ves drugačen pomen, namreč udati in ukloniti se, in ker se lahko pokaže, da je prišla po knjigah in po slabih govornikih med ljudi. Tako imamo za ta pojem

domačinke, n. pr. *iti, oditi, napotiti se, odriniti*. A drugače je v besedi *obdati*. Tu ni niti v korenu, niti v predlogu ničesar, kar bi se ne vjemalo s pomenom = umgeben. Zakaj v istini se *dene* ali *stavi* nekaj *okoli* ali *na okrog*, n. pr. zid okrog mesta, ogenj okoli lonca. Nihče se ne izpodtika nad sestavljenkami: *obložiti, obšiti, obhoditi, obstopiti* i. dr., zakaj bi torej *obdati* ne bil pravi? Če imajo Nemci »umgeben« in Latinci »circumdare«, kaj nam zato? In koliko je boljše: »obkoliti, obkrožiti«? Še slabši sta in imata le poseben pomen, poleg tega sta med narodom le malo v rabi.

Paziti torej treba, da ne odpravimo svojih pravih besedij in izrazov iz jezika. Pa recimo, da bi bili tudi v resnici kaj vzeli od tujcev, kako »frazo«, kako sestavo, recimo, da bi »obdati« bila v resnici po nemščini narejena sestava, vendar bi ne kazalo zapoditi jo kar brezpogojno. To bi bilo prav tako, kakor če bi nemškega dobrega in udomačenega posla izgnali izmed sebe samo zato, ker je nemškega rodú, ali ker se je poprej mudil med Nemci. Čemu bi tako ravnali? Škoda bi zadela le nas. Da govorim določneje: Ako beseda, narejena po tujem vzoru, res dobro služi v govorici, ako ni nasprotna svojstvu

Stare maloruske noše: 19., 20. in 21. Ženske v slovesni opravi.

našemu, marveč celó bogatí naš jezikovni zaklad, tedaj ne kaže, da bi jo izrinili, saj je jezik tem boljši, čim bolje povemo v njem svoje misli, čim natančneje določimo z besedami pojme, čim gibčneje in urneje se v njem sučemo, nikakor pa, čim revnejši je. Kako mnogovrstno in lahko rabimo besedo »obdati«, kako težko bi je pogrešali! A »podati se« le bolj moti in dela napotje boljšim domačim. »Oče se je podal na pot« — čemu neki tako nerodno, če se reče hitreje: »Oče se je napotil!« Vendar, rekel bi, ni posebno huđ greh, ko bi kdo tako govoril in pisal, zakaj na neki način *se* človek *podá* ali *udá*, nam-

reč *póti*, kakor n. pr. »udati se pijači«, ali kakor pri nas pravijo: »podal se je za pričo, tožnika, variha (mladoletnemu človeku)«.

Ali ne nasprotujem sam sebi? Ne, marveč učim, da je v tej stvari treba hoditi po srednji poti: ne se tujkam klanjati in svojo last zaničevati, a tudi ne izobčevati vsake reči, ki diši po tujstvu. Bodimo hvaležni jezikoslovcem, ki nas učé in opominjajo; a tudi njim svetujemo, naj delajo oprezno in zmerno. Zaradi takega nazora nas pač ne more nihče grajati, tudi nam ne zamerjati.

(Dalje.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Predno se lotim drugega vprašanja o naši pisavi, náte pismo, katero nam je poslal iz Trsta neki »Feodor. lista slavnega uredništva stanovitni čitatelj in štovatelj«! Ker je pismo litografovano, sodim, da je poslal jednake izvode tudi drugim urednikom. A, ker se pismo vjema z našim razgovarjanjem, objavljamo je tukaj celo. Glasi se takole:

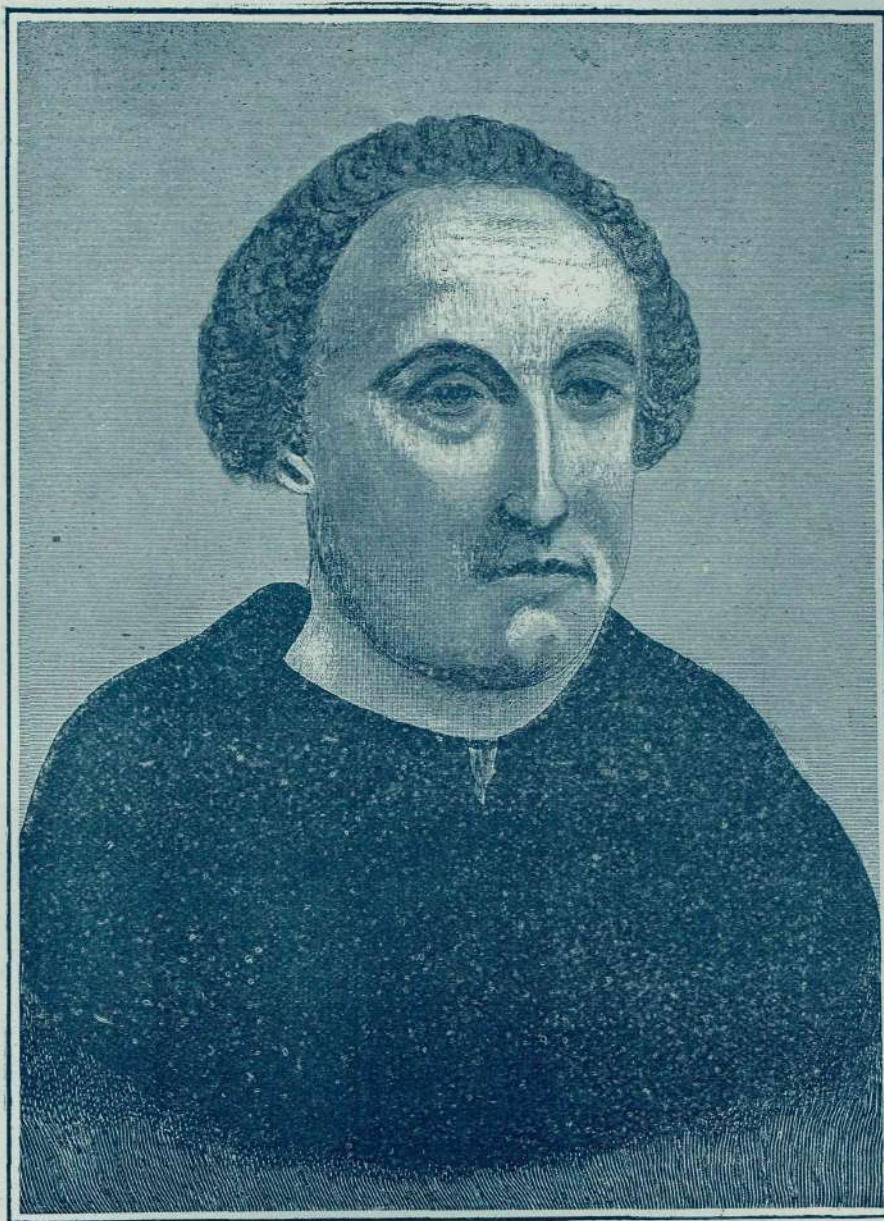
Slavno-isto blagovoli prebrati in uvažiti te-le resnice:

a) Nedovršni glagoli konstruirajo se v futuru vselej in povsod s pomožnim glagolom »biti« n. pr. v nedeljo bomo brali, v sredo bomo orali itd. Proti duhu slovanščine je torej pisava, navadna še danes n. pr. v nedeljo beremo, v sredo orjemo itd.;

b) dovršni glagoli imajo sicer obliko prezenta, ali

njih pomen je futuren. — in v prezentu mogó služiti izključno le kakor prezens historičen n. pr. »stori v imeni božjem križ« kar znači: »storil je v imeni božjem križ«.

Do jedra kriva je torej raba nedovršniga glagola v prezentnem pomeni, n. pr. v stvkih: to-

Krištof Kolumb.

V spomin 400letnice odkritja Amerike.

ženec prizna, sodnik določi, kupec kupi, itd., kajti slična dejanja izražati je nedovršnikom n. pr. toženec priznava, sodnik določa, kupec kupuje itd.

c) V označevanje futura ne potrebuje dovršni glagoli nikdar in nikder pomožnega glagola »biti«.

Povse neslovanska je torej pisava s pomožnim tem glagolom n. pr. v stavkih (ali stavekih) zbor se bo sešel, kralj bo prišel z vojniki (ali vojniki), duhovnik bo stopil, odpovedal se bom hudiču itd.

Skrajni čas je, odpraviti za vselej tako barbarščino, kajti enakim stavkom glasiti se je načinom, glasečim se v vseh družih slovanskih narečjih in po nekatere kraje tudi še na Slovenskem tako-le: zbor se snide, kralj pride z vojniki (ali vojniki), duhovnik stopi, odpovem se hudiču itd.

Branja, učenja in uvaženja dostojna je v tem oziru gosp. Bežkova razprava, priobčena v lanskem »Ljubljanskem zvonu«. Blagovoli jo uvažiti slavno uredništvo.

Glagoli pozvati, oprostiti, obstati, pristati, ogrniti glasé se v nedovršniku: pozavati, oprasčati, obstajati, pristajati, ogračati, nikakor pa ne, kakor se navadno piše: pozivati, (kar je le prvätzen), oprostovati ali oproščati, obstojati, pristopati, ogrinjati.

Prosim ponižno oproščenja. Nikdar ne bi se bil oglasil, da ne bi v mislih imel slovanske knjižne vzajemnosti.

Danes ne dostavljamo tem besedam nič drugega, kakor prošnjo do čitateljev, naj sami o njih sodijo. Poleg resničnih in dobrih opazek, katere pa pozna vsak več slovenski čitatelj in pisatelj, ponuja nam nasvete in oblike, katerih nikakor ne odobrujemo, in ki le kažejo, kam pride naša slovanska pisava, ako dela jezik vsakdo na svojo roko. (Dalje.)

Krištof Kolumb. Prav te mesece se spominjamo po vsem svetu moža, ki je odkril »novi svet«, Ameriko. V časopisih, na shodih, v slavnostih, v pisnih, v govorih imenujejo svetni in cerkveni poglavarji ime ubogega nekdanjega mornarja, poznejšega admirala in podkralja Kolumba. Rodil se je v Genovi na Laškem okoli leta 1456. in se

pisal: Christoforo Colombo, pozneje pa, ko je stopil v špansko službo, Christobal Colon. Po mnogih težavah je mogel odriniti dné 3. avgusta l. 1492. iz Palos-a (na Španskem) s tremi malimi ladjami z namenom, da bi prišel v Indijo. A ni prišel v Indijo, ampak došel je dné 12. oktobra na otok Guanahani (San Salvador), odkril potem otoka Kubo in Haiti in tako pokazal Evropecem pot v Ameriko.

Vsi zgodovinarji se strinjajo v tem, da je bil Kolumb blagega značaja, poleg tega vstrajen in pogumen. Ko bi ne bil tak, nikdar bi ne bil prišel do svojega zmotra. Bil je tudi pobožen mož, ud tretjega reda, in storili so se bili že koraki v ta namen, da bi ga proglasili za svetnika. A ta misel se menda ne bode zvršila, ker pač ni dovolj gradiva za potrebne dokaze. Žal, da nimamo zanesljive slike Krištofa Kolumba. Kar podajemo danes čitateljem, povzeli smo od drugodi brez odgovornosti in pričevanja, da je bil res čisto tak. Bodi pa vsaj nekaj, da po svoje poslavimo spomin slavnega Kolumba.

Prošnja.

Potujoč po domovini sem naletel večkrat na razne lepe slike, katere sem si izprosil v porabo za »Dom in Svet«. Koliko blaga je pa še skritega in neznanega! Najvljudneje prosim, naj mi dpošiljajo prijatelji domovine (če tudi niso listu prijazni) take slike, da jih polagoma objavim v čast Slovincem. Najljubše so mi pokrajinske slike in portreti mož, vzlasti Slovencev in drugih Slovanov. Prosim, da bi mi rodoljubi vsaj poročali, ako so tu in tam kaj zasledili.

Kdor hoče tako uredniku pomóti, kaže pravo domoljubje — v dejanju. Da, »Dom in Svet« pozná nekaj prijateljev domače umetnosti, ki so mu posodili svoje zbirke in mu vneli pogum za domovinsko delo. A takih je — malo, malo.

Vse stroške itd. rad povrnem. Posebno rad postrežem z letnikom II. in IV. našega lista kot nagrado za take in jednake usluge.

Za čast Božjo! Za čast mile naše domovine!

Urednik.

Slovenskim pisateljem in bralcem.

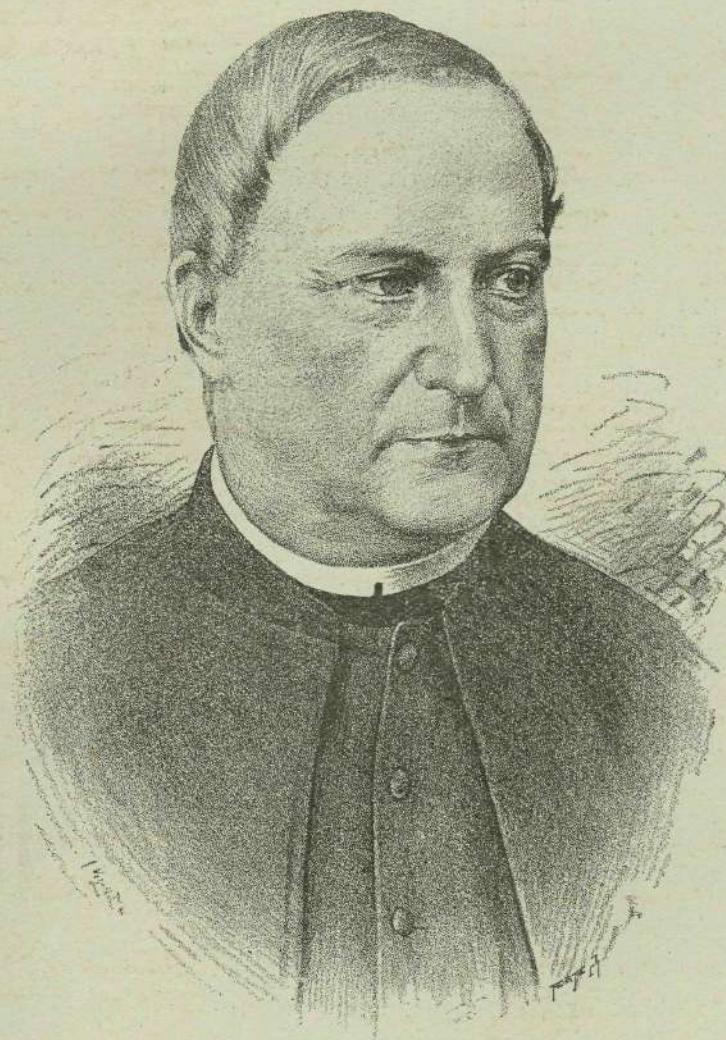
(Dalje.)

Bralci bi se morda dolgočasili, ko bi tudi letos takoj začel staro pesem o pisanju in pisateljih. Danes kaj drugega!

«Zjedinimo se v slovstvu s Hrvati!» slišal sem včasih. Vse kaže, da iz te moke ne bode kruha. Hrvati hodijo po svojih potih: a po katerih naj hodimo mi, kakor po svojih, ako nečemo zatajiti svoje narodnosti? Kako je bilo v tej stvari pred 150 leti, naj kažejo nekateri podatki iz hrvaške knjige «Poszel apostolszki», ki je izšla leta 1742. v Zagrebu. Spisal jo je jezuit p. Juraj Mulih. Tiskana je v madjarskem pravopisu. a mi podajemo odlomke v sedanjem našem pravopisu. Preminjamo ne ničesar, le nekatere besede pišemo vsaksebi, ki so tam tiskane skupaj.

«Predgovor pisca. Pokehdob čast Poslenika Apoštolskoga, ovo na šestnajsto leto, po več Biškupiah jesem obnašal, gde sem dosta mogel spoznati, i videti, kulika negde je med ljudstvom, vu duhovnom dugovanju priprostoča, ada i Navuka kerščanskoga velika potreboča. Ter največ iz toga zroka: Kajtiga i knigo-znanci neimaju odkuda čtati, i druge navučati: ar se našega jezika malò knig najde, koje bi Navuk kerščanski vu sebe zadržavale. Zato je Duhovnem Pastirom, knigoznancem, i vsem ostalim vernem kerščenikom na pomoč šetujuči jesem se na oveh knig zloženje rad postavil . . . Ne morem toga tajiti; nego rad valujem: da se ovde

najdu vnoga (t. j. mnoga), koja vsem povoljna ne budu, . . . to dobro znajuči: da našega narodo ljudem, vu izgovarjanju, i pisanju rečih, vsem ne moguće vgoditi: ar se nekoji osmevaju iz rečih, da nesu prave horvatske; nekoji sude, da nesu pravo pisane; nego bi se drugač pisati mogle; â nekoji druga prigovarjanja izmišljavaju, ter suproti postavljaju. Ali ja takih nesem se zbojal. Kajti sem iz jedne strane to spoznal, da se jošće na ov svet ne rodil, kí bi vsem ljudem vgodil. A iz

Martin Skubic, dekan Ribniški.

(Iz dr. Jos. Lesarja knjige: «Martin Skubic itd.»)

druge strane, jesem premislil duhovnu hasen, koja se po ovih knjigah, more negda, i po moje smerti včiniti: ar se ufam, da se najdu vnogi Kerščeniki, koji, ne samo vu Svetek; nego negda i vu delatnik, budu ove knige veselo čtali i druge marljivo navučali. I takovi znavši, da sem se ja vu izgovarjanju rečih, moral prilagoditi samo k Zagrebem, pri kojih ovo pišem, â ne Karlovčanom, niti Varaždincem, niti Požežanom, kaj vezda ne more biti. Zato na Duše hasnovati željéči, ne budu gledali na falinge izgovarjanja, niti pisanja, niti štampanja; nego budu samo duhovne hasni iskali, i vse ovo za dobro prijemali, kaj sem ja, ne iz moje glave iznesel, niti zmislil, nego (kakti verna pčelica méd iz cvétja ali rožic) iz vnogeh knjig, dobrò pregledaneh jesem izbral, izvadil, i ovak skupa, vu ove knige, najmre ono postavil, kaj sem sudil, i negda spoznal, da je pri nekotjih ljudeh menjè znano; â vendar na pravo kerščansko življenje, i na Dušno zveličenje znati bolje potrebno, ali končema hasnovito. I kaj goder ovde navuka menjka, to prosim ponižno! naj od mene vredneši ljublenò izpričaju, a vučeneši naj nekaj pobolšaju, a nekaj pribolšaju, ter ako su i vu imetku od mene premoğučneši, naj nekaj vekšega, i bolšega, ali sami napravljaju; ali drugem na to gotovem, potrebne stroške pripravljaju, da se štapaju knige, koje vnogo verneše, i hvale-vredneše od vseh odvetkov, dobrò debelò nadelenih, dapače vnogo duglje, i dalje od isteh Cirkvih zezidaneh, ali Olttarov napravleneh, vu več Biskupiah, i po smerti budu svedočile, ter odičeno i mučéč nazvêščale, takovoga svojega Dobročinitela darežlivost, a za vseh Duš Zveličenje ljublenu, Bogu povoljnu, Svetcem spodobnu, sebi, i vnohem drugem hasnovitu, ter Apoštolsku takvu skerbivost: koju vsem drugem premuğučem budu prepuručale: ar je ovo, prave Božje Cirkve zidati, i zezidane, vu svojem dobrom redu zderžavati, to je to:

Duše Kerščanske na vekivečno Zveličenje pomagati . . . Ostavivši diačke reči, jesem (kak sem najbolje znal) samo po naški ovde hotel govoriti, da me bolje razmeti more vsa občina . . . Kaj bi se po Svetkeh i po Nedeljah, pri Cerkve jošče pred svetum Mešum i Prodekum, negda kruto hasnovito moglo činiti, da bi G. Školnik, ali drugi knigo-znanec glasno čtal, a drugi bi poslušali, i to bi dobro bilo, na mesto drugoga praznoga, nehasnovitoga, in negda grešnoga razgovarjanja, doklam duhovni Pastiri već ljudih čekaju, ali se za Prodeku pripravljaju, ali druge Duhovne svoje posle opravljaju. O kak bi to bilo lepò svetkuvati!»

«Od zakona Turskoga.» (Str. 369. in dr.) Mahomet Turskoga Zakona Početnik, narodil se je vu Orsagu *Arabia*, varašu *Meka*, okolu Leta 576. kojega Otec bil je Poganin *Abdala Matalib*, Mati pak Židovkinja *Imina*.

Po smerti Otea i Matere, pošel je na službu k jednomu bogatomu Tergovcu *Abdemonaphis*, gde po smerti gospodara, Gospodaricu *Halixa* za ženu je dobil. A gospodarstvo svojemu Sluge *Zejdin* je izručil . . . Gustokrat je pohadjal kerščenike, najmre pak dva dobra človeka, ki su bili Sabljari (t. j. kovača), ki su ga navučili: Da je jeden Bog, ter Neba, i Zemlje stvoritel, da su tri Peršone, i da je druga Peršona Sin Božji, Človekôm postal. I vnoga druga naše Vere otajstva. Zato je odstupil od svojega Bolvana *Hallete Haluza*, kojega prvo je za Boga molil. Na to isto svoju Ženu, i vsu rodbinu je hotel napeljati, da vu pravoga Boga veruju. Ali ne drugo: nego Špot, i osmehavanje dobil, kada je povédal, kaj su ga Sabljari navučili.

Da pako več more opraviti, ostavil je lepu opravu, ter je oblekel siromašku, i za Puščenika med gore je odišel, gde je dan, i noč premišljaval; kak bi Ženu, vse svoje Zemljake na spoznanje in poštuvanje jedinoga pravoga Boga napeljal.» (Dalje.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Nabiralo se je dosti dolgo v uredniških zapiskih. Upam, da se mi ni treba bati nikake nevolje zaradi prepogostnega govorjenja; torej danes zopet lahko rečem katero.

Duo si faciunt idem, non est idem: ako storita dva isto reč, ni ista reč, veli pregovor. To mi je prihajalo na misel, ko sem čital Levstikove ocene in bojevne spise. Kaj bi bilo, ko bi «Dom in Svet» tako ostro pisal? No, če tudi bi bilo morda včasih dobro, vendar nam ni žal zaradi nekolike milobe, s katero so prekuhane naše ocene. Odkritosrčno povem svoje mnenje. Meni se zdi, da je največkrat mnogo več duševne energije ali kreposti v zmernem in milobnem spisu, nego v ostrih, gorjupih in perečih napadnicah. Kolikokrat mi hoče pero — rekel bi — kar samo zapisati grenko in trpko besedo! Če sem v nevolji, bila bi mi prava slast, dati duška svojemu žolču. Toda pamet mi ustavi tako besedo, tak izraz in mislim si: Kaj dosežem s tem? Ali koga poboljšam? Nikogar; pač pa ga najbrže razrdim. Torej — mirno, polagoma, preišljeno!

Med Levstikovimi besedami in oblikami je marsikatera taka, da bi se dalo o nji govoriti. Na str. 109. sem našel besedo «zatrakuje»: «Tudi naj si zapomnijo, da ves moj sostavek v 'Novicah' ne zatrakuje družega, kakor itd.» Ali se ni Levstik tukaj do živega vrezal? Pri nas pravimo prav v istem pomenu: «Dobro mu je zatrucal», t. j. dobro mu je zabičal ali ostro povedal. Zatrucati pa je nemškega izvira.

Levstik piše «raje», v pomenu bolj rad, kot prislov. Tudi v našem listu je bila nekdanj ta oblika. Nekoč je imel neki slovenski list priliko, da je navedel iz našega lista nekoliko stavkov po besedi. V teh je bila tudi oblika «raje», in urednik onega lista, katerega urednik Levstikovih spisov pozna prav dobro, dostavil je prav po «profesorski šegi» «sic!», češ — milo razlagam — tako zná pisati ta urednik «Dom in Svet»-ov.

Človek bi mislil, da utegne potemtakem po Levstiku kar mrgoleti «sic!»-ov. Ali je morda oni sikovec mislil, da mi ne vemo, zakaj tako pišemo, da ne vemo, kako se naredi primerjalna in presežna stopinja od rad? Duo si faciunt idem, non est idem.

S tem sem se dotaknil za naš list jako sitne in kočljive stvari, o kateri treba da izrečem besedo v pojasnilo, in le želim, da bi bilo s tem mir besedij.

Naš list je dijakom priljubljen; z veseljem slišimo, da ga radi čitajo. Naravno je torej, da želé iz njega naučiti se tudi lepe slovenščine. Če pišejo naloge v slovenskem jeziku, utegnejo se ravnati po pisavi našega lista, po njegovih oblikah in njegovih posebnostih, če tudi menda naša pisava nima nikakih posebnostij, ampak je pisava slovenska, kakoršno so pisali in pišejo najboljši naši pisatelji vseh slovenskih pokrajin. Tako bi bilo pač vse v redu, kajpada, če je naš list res posnemanja vreden. A tu tiči trn. Naloge naših dijakov čitajo njih učitelji slovenščine, ti pa so sami veljaki gledé na pisavo. Kaj se godi? Nekateri učitelji slovenščine se vjemajo večinoma z našo pisavo, in takih učiteljev učenci so zaradi tega jako veseli in srečni, ker dobivajo dobre rede v nalogah. Drugi se sicer ne vjemajo z nami v vseh rečeh, a tudi vedó in pripoznavajo, da tako pišemo radi raznih razlogov, da torej vrste so, ki imajo samó svoje nazore za prave, samó svoje misli za resnične, vse druge pa za zmoto in nevednost. Taki popravljajo dijakom vse, kar se ne vjema z njihovimi zahtevami. Pa to naj bi še bilo; a oni dajejo takim nalogom slabe ali vsaj slabše rede, kakor bi jih dali sicer. In prav ta stvar hudo peče urednika. Recimo, da se dijak pohlevno sklicuje na našo pisavo, dobi odgovor — naj je moder ali ne, kaj za to! — n. pr. tak-le: «Urednik 'Dom in Svet'-a nič ne vé, on ne piše prav; tako je prav, kakor jaz pravim.» In če

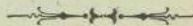
je učitelj vrh tega nam še nekoliko nemil, tedaj ima priliko, da nas pred dijaki prav do tal potlači. Hvala Bogu, da se tako ne godi pogostoma, marveč z veseljem priznavamo, da so nam gospodje profesorji, ki učé slovenščino, večinoma prijazni in celó hvalijo naše prizadevanje.

Pa na svetu je vse mogoče, zakaj bi se ne moglo goditi kaj takega, kar sem poprej omenil?

Ne vem, katerim naj bi rekel besedo, učiteljem ali učencem: ali bi one prosil, naj naznanijo svoje misli komu drugemu kakor dijakom; ali naj bi dijake opomnil, da vsak profesor tudi vsega ne vé; ali pa bi čisto molčal. Vendar vsaj nekoliko opomnim. Najmodrejši izmed starih modrijanov je rekel: «Vem, da nič ne vem.» Z znanjem ponašati se, — ni dokaz znanja, še manj modrosti. Toliko dovolj o uredniku! Naša pisava se sme imenovati dobra dotlej, dokler ne bodo naši veljaki izumili boljše. Kadar se bomo uverili, da pišemo kako besedo ali obliko naopak, takoj bomo popravili zmoto ali pogršek. Naj nihče ne misli, da živimo v egiptovski temoti, da nam niso znane nove in najnovejše stvari; a zakaj bi se morali takoj poprijeti vsake novosti? Vsak dan ne moremo preminjati pisave in oblik, tudi ni prav lahko določiti onega veljaka, po katerem bi se bilo jedino ravnati. Saj vemo, kako se godi veljakom. Prejšnja Janežičeva slovnica je bila zastarela, tako so rekli mnogi. Ko je izšla Šumanova, bilo je od vseh stranij ugovorov dovolj; izšla je potem zopet Janežičeva, kakor jo je popravil ali obdelal gosp. prof. Sket, a tudi ta ni ugajala in ne ugaja. Vprašam: ali bode ugajala nova, če izide? Ali se ji bodo vsi uklonili? Če je taka z našimi vodnicami-slovnici, treba pač, da ravna pisatelj previdno in se ne oklene takoj vsakega nasveta. V obče, slovničarji, kritiki in pisatelji slovenski: gojimo bolj strpnost v onih rečeh, ki so dvomljive ali še nedoločene. Izkušnja me uči, da so možje tem bolj premišljeni v govorjenju in pravičnejši v besedah, čim več učenosti so si pridobili. Le srednja učenost se rada zaletava na desno in levo. — Svojim čitateljem-dijakom pa svetujmo,

naj se ravnajo v nalogah po željah svojih učiteljev. Tako ne bodo hodili po napačni poti. Ob enem pa si bodo zagotovili dobre rede iz slovenščine, kar je tudi nekaj, dokler so v šolah. Ko otresejo šolski prah, potem bodo pisali po svojem prepričanju. Naj povem za ta namen, kako je bilo v mojih dijaških letih. V drugi latinski šoli sem se zavedel, kaj je slovenska pisava, kaj je pravilno, in kaj ni. Ob enem se mi je odprlo, kaj pomenijo razni «tokovi» v naši pisavi, n. pr. stanovitna in postarna pisava Zg. Danice, pa napredujoča Zvonova in potem Zórina. Imeli smo tedaj vrlega učitelja za slovenščino, ki nam je povedal to in ono. Kmalu sva opazila jaz in moj tovariš, katerega sedaj že krije zemlja, kaj je našemu gospodu všeč. Da bi pokazala, kako čitava in ljubiva najnovejše pridobitve, rabila sva v nalogah, kjer je bilo le možno, vse takrat najnovejše besede. Šopiril se je «stoprv» po najin角度 spisih, zakaj revnega «šele»-ta sva odločno zaničevala; «uprav» nama je pomagal iz vsake zadrege, «ipak» je bil za okrasje, «itak» pa za blagoglasje; «premda» je nekako omagoval, zakaj «akopram» se je zdel mogočnejši; toda «baš» je imel vseskozi prvo mesto in največjo veljavo, bil je nekako glavna moč vsemu spisu. Gospodu učitelju je bilo to všeč, in marsikak dober red se je prikazal v plačilo moje modrosti: vendar — da ne storim nikomur krivice — ne vem za trdno, ali zaradi tega ali zaradi česa drugega.

Nekaj let pozneje dobimo drugega učitelja, ki ni maral za take besede. Bil sem toliko pameten, da jih nisem rabil. Neki tovariš, ki ga sedaj tudi že krije gomila, rabil je vse prej omenjeno besedišče in bil s tem vzrok, da se je naš vrli gospod večkrat jezil. — Tako sem ravnal jaz in mislim, da nisem grešil. Vsaj izpovedal se nisem tega nikdar; danes sem povedal prvič za vzgled svojim čitateljem, mladim in starejšim. Gospodje učitelji lahko spoznajo to-le: Dijak že dobro vé, pri čem da je. Oblastno ravnanje in zaničevanje drugih nazorov ne rodi nikdar spoštovanja. Mirno in zmerno kakor drugodi, tako tudi v jeziku! (Dalje.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Danes podajem nekaj za vajo. Vadil sem se sam in želim, da bi se vadili tudi bralci. Izbral sem kratek odstavek iz povesti «Z ognjem in mečem». Ta odstavek, ki opisuje upornika Hmelnickega, podajem v treh oblikah: prva je povzeta iz prevoda, ki je izšel pri Krajeu v Novem Mestu, druga je iz prevoda, ki ga je izdala naša «Matica», tretjo obliko pa sem po izvirniku sestavil sam. Želel sem oklepiti se izvirnih besedij, misel pisateljevo pa povedati jasno in gladko.

Hetmanova moč je vsacega dné rastla. Nikdar še ni postavila ljudovlada proti najstrašnejšemu sovražniku polovico toliko moči, kakoršno je imel sedaj on v svoji oblasti. Toliko vojske ni imel pripravljene niti sam nemški cesar. Nevihta je preseгла vsa pričakovanja. Hetman sam ni spoznal iz početka svoje lastne moči, ter ni znal, da je zrastel že visoko. Izgovarjal se je še vedno, da se gre boriti za pravico, da goji v srcu zvestobo do ljudovlade, ker ni znal, da more že poteptati te izgovore, kakor prazne besede. Sorazmerno z njegovimi močmi je rastla tudi ona neizmerna, brezobzirna sebičnost, katerej ne pozna podobne zgodovina. Pojmovi zlega in dobrega, greha in čednosti, nasilstva in pravičnosti, zlili so se v duši Hmelnickega v jedno posodo z pojmovi lastne krivice, ali lastne dobrote. Čednosten mu je bil oni, ki je bil ž njim, zločinec oni, ki je bil proti njemu. Pripravljen je bil hudovati se na solnce, ter prištevati si za osobno krivico, ko bi ne bilo sijalo takrat, kedar je želel.

Moč hetmanova je rasla dan na dan. Nikdar Poljska ni postavila proti najstrahovitejšemu vragu niti polovice teh sil, s katerimi je sedaj on razpogal. Tolikih ni imel pripravljenih niti sam nemški cesar. Vihar je presegel vsa pričakovanja. Hetman tudi sam s početka ni poznal svoje moči in ni vedel, kako visoko je uže vzrasel. Zaslanojal se je še s pravičnostjo, s svojim pravom in vernostjo do Poljske, ker ni vedel, da sme tudi te izraze in izgovore, kakor vse drugo, uže poteptati. In vendar je v razmeri njegove moči rasla v njem tudi ona neizmerna, nepoznana sebičnost, kakoršne zgodovina še ne zna. Pojmi zlega in dobrega, zločinstva in poštenosti, nasilja in pravičnosti zlili so se v duši Hmelnickega vsi v jeden sam pojem vlastne svoje krivice, ali vlastnega si dobička. Ta mu je bil častit in pošten, kdor je bil z njim; ta zločinec, kdor proti njemu. Gotov je bil krivičiti solnce in reči, da njemu dela krivico, ako bi ne svetilo, kedar bi bilo njemu po volji. Ljudi, prigodke in

Moč hetmanova je rasla od dné do dné. Nikdar ni postavila (poljska) vlada zoper najstrašnejšega sovražnika ne polovice teh sil, kakor jih je imel tedaj on. Toliko jih gotovo ni imel niti nemški cesar. Vihar je postal hujši, kakor bi bil kdo pričakoval. Še sam hetman ni poznal iz začetka svoje moči in ni umel, da je vzrasel že visoko. Govoril je sicer, da se bori za pravico in postavo in da je zvest vladi, ker ni vedel, da lahko že tepta te besede kot prazne besede. Toda, kakor je rasla njegova moč, tako je rasla v njem tudi ona neizmerna in neumevna sebičnost, kakoršne ne nahajamo v zgodovini. V duši Hmelnickega so se zlili pojmi zlega in dobrega, pregrehe in kreposti, nasilstva in pravice vkup s pojmom lastne škode in lastnega prida. Oni mu je bil kreposten, kdor je bil ž njim, oni pa malopridnež, kdor je bil zoper njega. Takoj se je jezil nad solncem in mu očital za osebno krivico, kedar ni svetilo tedaj, ko je bilo njemu potrebno. Ljudi, dogodke in ves svet

Ljudi, slučaje in ves svet je meril s svojim lastnim «jaz». In navzlic vsej lokavosti, vsej prenenaglenosti hetmanovej je bila neka posebna dobra vera v teh njegovih nazorih. Iz njih so izvirali vsi prestopki, pa tudi dobra dela Hmelnickega. Če prav ni znal mere v maščevanju in okrutnosti nad sovražnikom, bil je vendar hvaležen za vsake, bodisi še tako neznatne usluge, katere mu je kdo skazal.

ves svet je meril po svojem «jaz». In navzlic vsej lokavosti, vsemu hinavstvu hetmanovemu bila je neka napačna dobra vera v tem njegovem nazoru. Izhajala so iz nje vsa zločinstva Hmelnickega pa tudi dobri čini. Dasi ni znal mere v mučenju in krutosti do sovražnika, vendar je umel biti hvaležen za vse, tudi neradovoljne usluge, katere mu je kdo kedaj izkazal.

je meril po samem sebi. Pa dasi je bil hetman zvičajnež in hinavec, vendar je v tem oziru mislil, da ravna prav. Iz tega so izvirala vsa slaba, pa tudi dobra dejanja Hmelnickega. Kadar se je namreč znašal in grozno maščeval nad sovražnikom, ni poznal mere; vendar je znal biti hvaležen za vsako, tudi neradovoljno uslugo, katero mu je kdo storil.

Po teh vrsticah čitatelji tudi lahko sodijo o obeh prevodih, katera omenjamo v listu. O priliki izpregovorim na platnicah o prelaganju sploh, izpregovorim tem rajši, čim dalje se bavim s prelaganjem in primerjam razne prevode. Večina slovenskih prevodov se oklepa prenatano besede izvornikove. Kajpada, besedo za besedo sloveniti, to je najlozje delo, nikakor pa ni najboljše. Pri prelaganju velja pravilo: Prelagaj tako, kakor bi bil pisal pisatelj sam, ko bi bil pisal v tvojem jeziku! To velja zlasti za pesniška dela. Drugače je treba večkrat ravnati z drugimi deli: zakone, pravila, listine, zgodovinske in druge priče treba navajati čim najbolj moreš po besedi. Zamerite mi, kolikor hočete, a dokler bodem pisal z desnico, opominjal bodem, da pišimo jasno, umevno, gladko. Umevni in jasni naj bodo izvorni spisi, pa tudi prevodi. Tako si ustvarimo narodno slovstvo. Tudi preprost Slovenec bode vzel v roke umevno pisano slovstveno knjigo, čital bode pesniški umotvor, pa se veselil lepega dela. Pred mnogimi leti sem čital, da francoski kmet za plugom lahko čita svoje modroslovce. Ostalo mi je to živo v spominu. (Dalje.)

Razpis častnega darila.

Da bi pospešila razvoj slovenske pripovedne književnosti, razpisuje «Matica Slovenska» po določilih Jurčič-Tomšičeve ustanove

 200 goldinarjev

častnega darila izvornemu pesniškemu pripovednemu delu, v prvi vrsti kaki daljši in celotni epični pesmi.

Snov bodi delu zajeta iz zgodovine ali sploh iz življenja naroda slovenskega. Delo mora biti pisano tako, da po obliki in vsebini svoji ustreza umetniškimi zakonom lepe pripovedne književnosti ter poleg tega ugotovi literarnim namenom «Maticе Slovenske».

Pisatelj, kateremu se prisodi častno darilo iz novcev Jurčič-Tomšičeve ustanove, prejme vrhu tega za svoje delo še navadno pisateljsko nagrado, katere plačuje «Matica Slovenska» po § 15. svojega pravičnega reda po 25—40 gld. za tiskovno polo.

Rokopisi naj se brez pisateljevega imena pošiljajo odboru «Maticе Slovenske»

do 31. decembra 1893. leta.

Pisateljevo ime naj se pridene rokopisu v zapečatenem listu, na katerem je zapisano dotično geslo.

V LJUBLJANI, 1. marcija 1893.

Odbor „MATICE SLOVENSKE“.

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Pisava lastnih imen dela nam Slovincem mnogokrat preglavice; zaradi tega je v tej stvari med nami nekoliko zmešnjave. Nekateri se potegujejo za mnoge velike črke, drugi pišejo male, kjer in kolikor morejo. Teh težav ne pozna toliko slovničar, ki zapisuje pravila, kolikor skrben pisatelj v spisih z mnogimi lastnimi imeni. Dober pisatelj se trudi, da bi bralec lahko umel njegov spis. Za ta namen je prav koristno, da ločimo lastna imena s posebnimi ali velikimi črkami od navadnih imen. Vsi Slovani, Germani in Romani pišemo lastna imena z velikimi črkami. Drugače pa je s pridevniki, ki se izvajajo iz lastnih imen. Besedo «Rim» pišejo vsi z veliko črko, nikakor pa ne besede «rimski». Vendar bi se moralo dosledno pisati tudi «rimski» z veliko, kakor pišemo v latinščini in grščini, zakaj tudi pridevnik se ozira na lastno ime, recimo na jednega lastnika. Tu pa tam je lahko dvoumno, če pišemo take pridevnike z malo črko, n. pr. poljanski, graški, novomeški, malovaški itd. A prišlo je v novejših pisavah skoro obče v navado, da pišemo pridevnike z malo začetnico. Prav za prav tudi za lastna imena ni nikakega stvarnega razloga, da bi se z veliko pisati morala. Stara pisava ne pozna nič razločka med malimi in velikimi črkami, ampak ima samo velike (majuskule). Semitski jeziki in drugi pišejo začetek stavka in lastna imena z istimi črkami, kakor vsako drugo besedo. Zlasti pa vé vsakdo, da izgovarja «Rim» prav tako, kakor «rim». Potemtakem je stvar precèj — kakor bi rekli — konvencionalna, nekako iz navade. Prav bi bilo res, da bi v tej rabi odločevala jedino le jasnost in umevnost; vsak pisatelj želi, naj mu slovničarji kažejo pot do lepše in jasnejše pisave, posebno zato, ker pisatelj nima toliko pomočkov za izražanje mislij, kakor jih ima

govornik. Tudi jaz sem hotel nasvetovati nekaj malenkostij gledé na rabo velikih črk, ker mi je to delalo že mnogo sitnostij, dasi sem se dobro zavedal vseh posameznih pravil. Če pišem tako, zadenem ob ta pomislek, če pišem drugače, ni mi druga stvar po godu.

V slovstvu pa treba gledati tudi na jedinstvo. Mnogokrat so razlogi «za» kako ravnanje, pa so tudi «proti» njemu. Tu treba, da se domenimo, da ravnamo vsi, čim največ moremo, jednako. In prav za ta namen mi je bilo kakor nalašč, kar piše naš vrli jezikoslovec gosp. p. Stanislav Škrabec na platnicah 3. štev. «Cvetja» t. 1.:

(Pišejo se z veliko zač.) ««Lastna imena oseb in družin, narodov, delov sveta, dežel, mest in drugih krajev in njih prebivalcev, morji, rek, potokov in studencev. Tudi od osebnih in družinskih imen izpeljane svojivne pridevnike gre pisati z veliko začetnico («ta suknja je Janezova,» «tô je Janežičeva slovnica»); ne pa pridevnikov, izpeljanih iz drugačnih lastnih imen (torej: azijski, kamuiški itd.)

V lastnih imenih, ki so iz pridevnika in samostavnika, ki sam zase ni lastno ime, rabimo le v prvi besedi veliko začetnico: Gorênja vas, Novò mêtò, Stari târg; ako je pa že samostavnik sam lastno ime in se mu pridevnik spred pristavlja le zaradi razločevanja, v tem primeru se pišete obe besedi z velikima začetnicama: Škófja Lóka, Ilirska Bistríca, Male Lašiče, Vélike Lášiče. Podobno se pišejo tudi krajna imena, sestavljena iz Šànt (kar je iz latinskega *sanctus*) in imena svetnika, ako ste ohranjeni ne nadalje okeršeni obe besedi: Šànt Ja'kob, Šànt Je'rnèj; ako je pa perva nadalje okeršena in morebiti tudi druga kaj drugačna, kaker je sicer, potem se pišete vkup ko ena beseda z eno samo veliko začetno čerko: Šma'rtin, Šánkla'vž, Štvárja'n, Šánču'ri itd.

Ako se rabi namestu šant domače svéti, gre v krajnih imenih tudi to pisati z veliko začetnico: Sv. Lo'v-renác, Sv. Lè'nart, Sv. Kri'ž, Sv. Troji'ca. Ako se piše le: sveti Lovrenác, pomeni to svetnika, ne kraja, ki se po njem imenuje.» — Gospod pisatelj sam pač ne misli, da bi se ne dalo nič ugovarjati njegovim pravilom, toda gledé na našo kolikor toliko določeno in ustanovljeno pisavo se mi zdé ta pravila ne samo trdna, ampak tudi jasna in lahka. Da torej ne bode omahovanja in nejedinstvi, poprimimo se jih vsi in se ravnajmo po njih dosledno!

Poleg prejšnjega nasveta bodi še nekaj preprostih besedij o naši pisavi.

Večkrat sem slišal in čital, da se je kdo skliceval na staroslovenščino tako-le: «V staroslovenščini se piše tako, torej se móra tudi v novoslovenščini tako pisati.» Taki prijatelji staroslovenščine naj pomislijo, da sedaj nismo več v dóbi staroslovenščine, ampak onega jezika, ki ga govori naš narod sedaj. Staroslovenščina nam v dvomljivih vprašanjih lahko kaže pot, lahko nam pomaga odpraviti napake, a nikar, da bi ji dajali več veljave, kakor sedanjí govoricí našega naroda. Kaj bi rekli onemu, ki bi hotel laščino, francoščino in druge romanske jezike popravljati po latinščini? Zato treba v tej reči ravnati jako zmerno. Pred dvajsetimi leti so nekaterniki kar siloma rinili nazaj v staroslovenščino, napravili pa so le mnogo zmešnjave. Torej — kar je prav!

Natisek, vtisek. Pred par leti me je dober opazovalec našega pisanja opozoril na napačno pisavo «natis» in «vtis». Korenina je *tisk*. Iz korenine se sicer izbrusi *k* v drugi vrsti: *natisniti* in *vtisniti*, a prikaže se v peti vrsti: *tiščati*, *stiskati*. Potemtakem se je *k* napačno izpustil v omenjenih besedah, in pisati se mora prav: *natisek*, *vtisek*, *pritisek*, *odtisek*. Knjigarji naj torej izdajejo knjige v «drugem natisku», in na naslovni strani knjige naj se čita n. pr.: «Drugi pomnoženi natisek».

Izvršiti, završiti, zvršiti. Hrvatje pišejo «izvršiti» in «završiti». Hrvate smo posnemali mi in uvedli omenjene tri sestavine. Pri glagolu *vršiti* pazimo premalo na njegov pravi pomen, ki je: dokončevati, do *vrha* narejati ali spravljati. Navadno pa nam pomeni *vršiti* in *vršiti se* isto kar: «delati» in «goditi se», kar ni pravo. Potemtakem rabimo le take predloge v sestavinah, ki pomenijo konec ali dokončano dejanje, torej najprej *s*: *zvršiti*. *Izvršiti* bi bil nepotreben, ko bi prav umevali pojem glagola *vršiti*. Neprimerno pa je pisati «završiti», ker *za* ima nekoliko drugačen pomen, kakor dokončati dejanje. Oni, ki je pisal prvi «završiti», mislil je pač pisati *savršiti* = *zvršiti*. Pišimo torej: *zvršiti* in *dovršiti*.

Poduk in pouk. Nekdaj smo pisali samo «poduk» in «podučiti». Pred kakimi desetimi leti so začeli pisati «pouk», češ, «podučiti» je narejen po nemškem ‚*unterweisen*‘, ‚*unterrichten*‘. Res, pisali smo kar z večine «pouk», da bi nam ne očitali nevednosti. Vendar sem vedno dvomil, ali je «pouk» res boljši in pravilnejši kakor «poduk». Mislim, da je narobe. Če je narejen «poduk» po ‚*unterweisen*‘, narejen je še bolj «pouk» po ‚*belehren*‘. Pri Dalmatinu čitamo za ‚*unterweisen*‘: «podvižati»; vendar piše tudi on «podučiti». Bila je torej ta sestavljenka že takrat znana in v rabi, pač ne skovana šele po omenjenem vzgledu. Zato mislim, da dajmo «poduku» brez skrbi domovinsko pravico, katero smo mu kratili brez razloga. (Dalje.)

Zastavica in slovstvena vaja.

Povejte mi besedo, ki je ime umrlega slovenskega učenjaka, ako čitate besedo prav. Ako jo čitate narobe, dobite ime živečega slovenskega pisatelja. Oni izmed srednješolskih dijakov, ki mi prvi naznani to ime in pové še kaj malega o obeh možeh, dobi za nagrado IV. letnik «DOM IN SVET»-a.

Urednik.

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Oh, lepo pesem, lepo pesem! Tako vzdihuje mnogokrat urednik leposlovnega lista in si želi drobnega listka z drobnimi vrsticami, lepimi kiticami in vzornimi mislimi. Pa zakaj vzdihuje in si želi pesmij? Saj jih imam veliko, prav na izbiro, tako pravi skoro vsak urednik.

Tudi nam dohajajo pesmi, mnoge pesmi. Večinoma pristavljajo pesniki željo, da bi odgovorili, kako sodimo o njih, če ne drugače, vsaj v listnici. Prav v ta namen, da se oglasimo gospodom pošiljalcem, napisali smo te vrstice.

Najpreje treba, da prosimo vse prijatelje-pesnike potrpljenja in prizanašanja, ker dopisovanje o pesmih je silno težko in zamudno. Kako more urednik napisati točno oceno, kako more pesnika opomniti vsake napake! Ko bi bilo pri uredništvu tudi več delavcev, takemu delu bi ne bili kos.

Marsikaj bi se pač dalo obdelati v listu samem, odgovarjati bi se dalo tudi na platnicah. Toda trdno se oklepamo stališča, da naj bode vsebina listova za vse čitatelje, nikakor ne za posameznike. Če tudi smo imeli nekdanj predalček za take razgovore z dopisujočimi pesniki, vendar se ne moremo sedaj udati, da bi odredili zopet nekoliko prostora temu namenu. Z nekaterimi besedami ne pomagamo dosti, mnogo pisati pa res ne smemo gledé na večino čitateljev. Do poslednjega kotiča natlačimo prostore s splošnimi stvarmi, pa še nam gre trda.

Ko bi vedeli gg. dopisovalci, kako hudo nam je mnogokrat pri srečanju z njimi pesmij! Zakaj? Zato, ker jih ne moremo sprejeti zaradi oblike.

Pravilo bi moralo veljati uredniku, da ne sprejme nikake pesmi, ki ni dovršena po obliki. A prav v tem nas pripravljajo pesniki v težave, ker ne obdelajo, ne opilijo oblike. Samo jeden madež se močno pozna na sicer dobri pesmi, kakor tudi majhen madež na licu. Koliko pesmij gre v koš zaradi nedostatne oblike! A popravljati! Pesmi popravljati? Urednik sme vsaj na tistem pristaviti litanijam ta-le srčni vzdihljaj: «Da bi pesmij ne bilo treba popravljati, usliši me, o Gospod!» Kdor je izkusil, kaj se to pravi, ta pa vé.

Upam, da nikogar ne žalim — vsaj nikakor ne mislim žaliti — ko pravim: «Na obliko pesmij, pa tudi prozajčnih spisov, pazijo pisatelji mnogo, mnogo premalo.» Kako smo že lani priporočali to stran pisateljem! In sedaj jih prosimo prav nujno v imenu našega slovstva, našega narodnega napredka, naše časti, naj se trudijo in trudijo za lepo obliko. Nikar ne pevati in pisati trdo ali okorno; nikar ne rabiti zamotanih in nerodnih stavkov, nikar ne sprejemati ptujih ali neokretnih izrazov! Kajpada treba delati počasi, treba živo misliti, primerjati in skrbno popravljati: brez truda in dela, brez skrbi in napora se ne spiše noben dober spis.

Mlade pisatelje in pesnike tako rado omami samoljubje, češ, jaz znam, zmožen sem, delam urno kakor ženijalni ljudje. A — take pesmi, taki spisi so večinoma prav slabi. Res je, govornik se naredi, pesnik pa se rodi: toda niti najboljši pesnik ne kuje dobrih pesmij brez prizadevanja, brez dela. Prav tega prizadevanja ni pri mnogih naših pesnikih začetnikih. Zaradi tega prosim

vse tiste mlade pesnike, ki nam pošiljajo svoje proizvode, naj delajo skrbneje, naj bolje premislijo, obdelajo in ogladijo svoje proizvode, predno jih odpošljejo.

S tem smo odgovorili večini onih pisateljev, katerim nismo odgovorili posebej. Prosimo samo še, naj vzamejo sami v roke svoje pesmi, naj jih čitajo pazno in glasno, pa jim poreče kmalu notranji glas: To ni dobro. Tisto naj popravijo! Ako pesem ni dobra, pa 'pesnikom' tudi zavest nič ne reče in se ne izpodtika nad nedostatki, taki 'pesniki' nimajo pesniškega daru, takim bi tudi najboljši pouk prav nič ne pomagal.

Smrt slovenskega duhovnika v Egiptu. Ko smo lani priporočali, naj bi šel kak slovenski duhovnik v Aleksandrijo pastirovat med tamošnje Slovence, odzval se je kmalu gosp. Alojzij Urban iz labodske škofije. Mladi gospod — star je bil šele 26 let — je bil jetičen in si želel pridobiti zdravja v milem in suhem egiptovskem podnebjju. Lani meseca novembra je odpotoval z najlepšimi nadami. V Aleksandriji se je mudil le malo časa, ker mu je zdravnik svetoval, naj nikar ne dela, ampak gre v Heluan, kjer je jako ugodno za jetične. Misijonarji škofa Sogara so ga prijazno sprejeli. S tega kraja mi je dvakrat pisal. Meseca svečana pa mi sporoči gospod p. Geyer, da se mu je bolezen shujšala in da je moral v bolnišnico v Kajiri. Tukaj pa ga je objela smrt. O njegovih poslednjih dneh mi je sporočil nedavno isti gospod misijonar doslovno to-le:

Veleč. gospoda Urbana so med njegovo boleznijo v tukajšnji bolnišnici «Rudolphinum»-u mnogokrat obiskovali

duhovniki (jezuiti in frančiškani). Vsi so ga ljubili in čislali kot jako ljubeznivega sobrata. Kolikor časa je mogel, maševal je v bolniški kapeli, sicer pa je prejemal sveto obhajilo v svoji sobi. Še kratko pred svojo smrtjo je zbral vse svoje moči, da bi opravil sv. daritev, zakaj bila mu je v toliko tolažbo, da je ni mogel opustiti. Od dné do dné so pešale njegove moči, in nekega večera smo pričakovali smrti. Prejel je tudi s popolno zavestjo in veliko pobožnostjo sv. popotnico. Pa zopet se mu je zboljšalo — a samo na videz, zakaj moči so pojemale čim dalje bolj.

Veleč. gosp. p. Ohrwalder, kateri je z bolnikom potoval iz Trsta v Egipt, bil mu je tudi tukaj zvest tovariš. Da bi ostal v njegovi bližini, spal je v bolnišnici. Ko je pa bila nevarnost vedno večja, ostal je p. Ohrwalder vedno pri bolniku. Spoznavši, da se mu bliža zadnja ura, udal se je popolnoma v voljo božjo, in naročil nekatere stvari za razne osebe.

Ko je uredil vse reči, bila je njegova edina skrb pripravljanje na smrt. Imel je pred seboj sveti križ in podobe tistih svetnikov, katere je najbolj častil. Vz gledno je bilo videti bolnega duhovnika, ki je, pozabivši vse posvetno, neprenehoma zrl na križanega Zveličarja in molil molitve za umirajoče. Skoraj do poslednjega trenutka je bil pri zavesti. Sredi duhovnikov in sestrá je izročil blagi bolnik dušo svojemu Stvarniku dné 25. sušca ob 6. uri zvečer. Truplo smo deli v mrtvašnici tukajšnje bolnišnice slovesno na oder, kakor se spodobi duhovniku, od tu pa spremili na novo katoliško pokopališče k poslednjemu počitku. Naj v miru počiva!

Tako počiva torej slovenski duhovnik v egiptovski zemlji.

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Konec.)

Ko končavam danes te drobne odlomke, reči treba še nekoliko o njihovem namenu in duhu.

Ker naročniki platnice večinoma zavrnejo, zato nisem namerjal pisati v taki obliki in podajati tako vsebino, katera je vredna dolgega obstanka. Hotel sem z opazkami samo vzbujati, pojasniti to in ono stvar — rekel bi — mimogredé; nadejal sem se, da se spretnejša pisateljska moč poprime dotičnega predmeta in ga obdela temeljito. V pisateljevanju večkrat naletim na razne stvari, ki se mi zdé vredne preišljevanja in učenja; a baviti se ž njimi temeljito — ne morem. Godi se jednako pač še drugim pisateljem in vem da tudi bralcem.

Če se pozneje zopet lotim katerega izmed tukaj omenjenih vprašanj, dal bom spisu drugačno obliko, dokazom pa bolj znanstveno podlago.

Zaradi takega ravnanja mi pač nihče ne more zameriti. Urednik leposlovnega in znanstvenega lista ima opraviti dan

na dan z raznimi spisi in rokopisi. Tu je prilike dovolj, da opazuje dobre in slabe strani v pisavi. Gledé na uspeh je pa dosegel že veliko tisti, ki je vzbudil zanimanje — morda celó veljavnih mož — za kak predmet.

O duhu teh odlomkov omenjam, da sem želel najprej kazati razloček med bolj in manj važnimi stvarmi v pisavi, ali na ta razloček vsaj opozarjati. Oni ravná modro, ki vse stvari prav loči, vsako pa ceni po istiniti vrednosti. Bistvo nam bodi bistvo, a malenkost bodi malenkost! — Iz takega razsojevanja si pridobi čitatelj in bralec neko slobodo in tudi slobodoljubnost, katere ne morem dovolj priporočati. Če ljubimo slobodo sami zase, ne kratimo je drugim! Več slobode, več spoštovanja, več zaupanja: to hode dalo več rado voljnega soglasja in jedinstva. Ne povezujmo slovstva v trdne sponse, kjer nam Bog in cerkev ne vele vata, marveč naše slovstvo bodi lepa, preprosta slika lepih slovenskih svojstev!

Knjižni glasnik.

Izšle so *knjige družbe sv. Mohorja* za l. 1893. Te-le so:

1. *Jeruzalemski romar*, II. zvezek.
2. *Molitvenik: Življenja srečen pot.*
3. *Kitajci in Japonci.*
4. *Naše škodljive rastline*, II. snopič.
5. *Na krivih potih* (Slovenske večernice), 47. zvezek.
6. *Koledar za l. 1894.*

Slovanska knjižnica. Urejuje in izdaja *Andr. Gabršček. Ratmir. Povest iz češke zgodovine.* Spisal *Jan Vávra*; poslovenil *Petrovič. Tiska in zalaga «Goriška tiskarna» A. Gabršček v Gorici, Gosposka ulica št. 9.* Cena 12 kr. — «Slov. knjižnica» izhaja vsakih 14 dnij, počenši v soboto 7. oktobra l. 1893. v snopičih po 3—5 pol obsežnih. Naročnina za 26 snopičev na leto znaša 2 gld. 60 kr. Sedaj še ne moremo stvarno poročati o tem književnem delu. Uvod

poudarja — in na to opozarjamo tudi mi —, da «Slov. knjižnica» ni za nedoraslo mladino.

Milje i omilje ili Milica i Nevenka. Celokupni sbornik ljubavnih pjesama *J. Sundečića.* *Dionička tiskara u Zagrebu.* 1893. 8°. Str. XXXVI + 292. Cena 1 gld. Znanega pesnika (pravoslavnega duhovnika) Sundečića erotične pesmi so tu zbrane in razvrščene po časnem redu.

Zapisci za mrtvog doma. Napisao *F. M. Dostojevski.* *Sruskoga preveo Stjepan Lukić.* U Zagrebu. *Knjižara jugoslavenske akademije. (Knjižara Dioničke Tiskare.)* 1891. 8°. Str. 346. Cena 1 gl. 20 kr.

De scientia media seu thomismi cum molinismo concordia. *Dissertatio auctore Fr. dr. Žigon., sac. archid. Goriensis. Cum licentia Celsissimi, Excell. ac Reverendissimi archiepiscopi Goritensis.*